

vitia, imperitissimo antiquario tribui omnia velit. Sed enim, si bene Valafridum novimus, multo est ille pluri faciendus, quam ut possit hujus consarcinatori operis comparari; neque vero credibile est, tantum a bono scriptore potuisse ob libraria menda dignitatis decedere. Præterea nec videmus, ex quo veterum testimonio eam ille conjecturam fecerit; nihil enim ejusmodi Vatafrido tribuunt, qui de ejus scriptis agunt, Sigebertus, Anonymus Mellicensis, Trithemius, Miræus, atque alii. Sed quisquis ille auctor fuerit, Martianeus certe minus fuisset male de re litteraria meritis, si ab illo evulgando prorsus abstinuisset: quod enim omne genus mendis, quorum parvo negotio tolli pars magna poterat, horrentem exaggeratumque edidit, ut tertio quoque versu interceptus sensus mancusque esset; chartas, ut ne quid pene innumera, quantum absque codicum mss. suffragio licuit, emendavimus, aut, qui essent emendanda, in notis ostendimus.

EXPOSITIO QUATUOR EVANGELIORUM.

De brevi Proverbio edita.

PROLOGUS.

Primum quærendum est omnium librorum tem-
pus, locus, persona: et quare non de duodecim
Evangelia recipiantur nisi quatuor: quia totus mun-
dus ex quatuor elementis est, id est, cælo, terra,
igne, aqua. Per cælum Joannes ostenditur: quia
sicut cælum superat, ita et Joannes, qui dixit: *In
principio erat Verbum* (Joan. 1, 1). Per Matthæum
terra, qui dixit: *Liber generationis Jesu Christi*
(Matth. 1, 1). Per Lucam ignis, qui dixit: *Nonne
cor jam ardens erat in nobis* (Luc. xxiv, 32)? Per
Marcum aqua, qui dixit: *Vox clamantis in de-
serto* (Marc. 1, 3). Id est, quatuor flumina de uno
fonte quatuor evangelistas significat¹, id est,
Christum. Fison, *insuffictio*, significat Joannem;
Geoh, *velocitas*, significat Matthæum; Tigris, *felici-
tas*, significat Marcum; Euphrates, *fertilitas*, signi-
ficat Lucam. Irrigant mundum, id est, Ecclesiam,
et significant quatuor virtutes, id est, prudentiam,
temperantiam, fortitudinem, et justitiam; et sicut
paradisum irrigant quatuor flumina, sic et cor
nostrum hæc quatuor virtutes. Et homo ex quatuor
elementis consistit; ex aere, igne, et aqua, et terra.
Ex aere, status: igne, sanguis; aqua, flamma,
terra, corpus. Per caput cælum, ubi sunt duo lu-
minaria; pectus, aer; venter, aquam; pedes, ter-
ram. Item, Adam a quatuor stellis nomen accepit,
quod est *artis*², *doxis*, *anatholis*, *mesimbrio*, vel
quatuor significant evangelistas. Et sicut de Adam
omnis homo nascitur: ita per quatuor evangeli-
stas ad fidem veniunt. Item arca Noe quadrata le-

gitur ex lignis facta longitudo ccc cubitorum, et la-
titudo L, altitudo xxx, et uno cubito consummata,
significat Ecclesiam: per quatuor evangelistas
longitudo spes vitæ æternæ, latitudo charitas, alti-
tudo fides Trinitatis, unum cubitum unum Domi-
num colere. Bitumina intus et foris, charitatem Dei
et proximi significant. Item arca testamenti, ubi
erant duæ tabulæ et virga Aaron, quatuor circulis
aureis portabatur; et vectes ex auro cooperti,
quatuor evangelistas significant; arca Ecclesiam,
vectes doctores. Sicut illi circumdati erant ab
annulis, in sacerdotes de veteri et novo Testa-
mento docti. Quatuor evangelistæ portant Ecce-
siam ab hæresi defendendo. Per virgam crux
ostenditur: et sicut quadratum lignum in qua
parte versum fuerit, firmum stat, ita homo ex qua-
tuor evangelistis edoctus contra hæresim, et
tribulationem firmus fiat. Item Matthæus *donatus*;
Marcus *donum excelsum*; Lucas *consurgens*;
Joannes *gratia Domini*. Item rota in rota, spiritus
in rota prædicatio Evangelii in mundo gyrans;
Spiritus in rota Spiritus sanctus in Evangelio. Item
vas linteum, et super ipsum quatuor lineæ quatuor
evangelistas significant: hæc sunt, munda et im-
munda, Judæi et gentes. Item quatuor animalia
habent oculos ante et retro clamantia, *Sanctus*,
quatuor evangelistæ sunt. Item supplantavit Jacob
ter fratrem suum, primum per benedictionem, se-
cundo per lentem, tertio per benedictionem; Esau
diabololum significat, Jacob Christum, qui ipsum ter

¹ Videtur hinc excidisse locus, quem falludit ex
Gen. cap. 1: *Et fluvius egrediebatur de loco volu-
ptatis ad irrigandum paradisum, qui inde dividitur
in quatuor capita*. Proinde erit et in sequentibus
resituendus locus ad hunc fere modum, *quatuor
evangelistas significant: Fluvius fontem significat,
id est, Christum, et conler Druthuari Expositionem
in Matthæum*.

² Legendum *arcos, dysis, anatols, mesembria*,
Græce ἀρκος, δύσις, ἀνατολή, μεσημβρία. Quæ

non stellarum, ut auctor vocat, sed quatuor plaga-
rum mundi sunt nomina: quorum prioribus lite-
ris Adami nomen significari, etiam apud S. August.
tractat. X in Joan. et tractatu de montibus Sina
et Sion ad calcem S. Cypriani, Amalarium quoque
Fortunatum l. 1, c. 7, de Eccl. Offic. atque alios
traditum est. Sed et Sibyll. Oracula lib. II Ada-
mum vocant

. . . τοῦνομα πληρώσαντα
Ἀνατολὴν τε δύσιν τε μεσημβρίαν τε καὶ ἄρκτον.

vicit et supplantavit : ita et nos debemus supplantare fratrem nostrum diabolum, treis vicibus, in cogitatione, in verbo, et in opere. Ideo frater noster est, quia Deus ipsum creavit, qui et nos, unum patrem habemus Deum, et bonum illum creavit, sed per suum vitium superbiendo se privavit. Quatuor evangelistæ significant, Matthæus faciem hominis, Lucas vituli, Marcus leonis, Joannes aquilæ ; Dominus Jesus Christus totum implevit, homo nascendo, vitulus immolando, leo surgendo, aquila ascendendo. Rota in rota, lege in legem, vetus in novum. Cur quatuor evangelistæ non per quatuor apostolos scribuntur, nisi per duos discipulos, et duos apostolos, quia filii Jacob de duabus liberis, et duabus ancillis nati sunt. Matthæus mel, Marcus lac, Lucas oleum, Joannes vinum.

IN EVANGELIUM SECUNDUM MATHIÆUM.

(Cap. I. — Vers. 1). « Liber generationis Jesu Christi filii David filii Abrahamæ. » Ideo duos patres nominat, quia de David dicitur : *De fructu ventris tui ponam super sedem meam (Psal. cxxxii, 11)*. De Abraham dicitur : *In semine tuo benedicentur omnes gentes (Gen. xxii, 18)*. Ideo David ante Abraham scribitur, quia propinquior est Christo de libro stirpe nascendo.

(Vers. 16). « Jacob genuit Joseph, » secundum creationem dixit : Lucas secundum legem dixit, ut filius Heli esset. Ideo mulieres in genealogia Christi sunt, quia ipsæ ad vitam æternam veniunt ut viri : et ideo peccatores in genealogia Christi nominantur, quia ipse dixit : *Non veni vocare justos, sed peccatores (Matth. ix, 13)*. Lucas de Christo ab Adam dicens, ostendit quod per Christi genus Adæ solvitur a peccato, sive quod de Christo exeunt, qui revertuntur ad Patrem. Figura xlii virorum in genealogia Christi, hoc est, xlii mansiones filii Israel ab Ægypto, usque ad terram repromissionis, id est, de mundo ad cælum : quod significat per terna genera ad Christum, per fidem, spem, et charitatem. Quid per xiv, nisi per x verba legis, et per quatuor virtutes : prima prudentia, servire Deo, non idolis : secunda temperantia, non concupiscere : tertia justitia, non adulterare : quarta fortitudo, dimittere, non occidere. Per quatuor fuit perditio mundi, per virum, per mulierem, per lignum, per serpentem, et per quatuor restauratur, per Christum, per Mariam, per crucem, per virum Joseph. Serpens qui fuit in Israel Christum significavit : ipsa de aere facta cum quatuor rotis rotundis : qui eam videbant sanabantur. Et elevavit illum in caput virgæ, ut toti viderent eam, et fugissent animalia deserti, præ timore rotarum, et

A sic unusquisque sanatus est, si inspexerit Christum in caput virgæ, id est, in crucem. Quatuor rotæ, quatuor evangelistas significant : sic fugit diabolus Evangelium, quando sonat in cælum.

(Vers. 18.) *Christi autem generatio sic erat*. Id est, secundum carnem, dixerunt. Ideo Christi dicitur, ut ab ipso derivativo vocabulo Christiani vocentur : per etymologiam iterum Christus, id est, unctus, quia per ipsum post lavacrum chrismæ unctionem percepimus. Sic erat per æternitatem. Sonat Maria, *stella maris* ; quia stella dulcis est, mare amarum est ¹ ; sic Maria, in mari mundi fuit inter peccatores velut stella maris : quia ut mors est, stella viros ad portum adducit, si sequantur illam : sic Maria in mundo ubi natus est Christus, B qui omnes ad vitam ducit, si sequantur illum. *Desponsata mater ejus*, id est, pro quatuor causis, ut non lapidaretur ut adultera, et ut in fugam haberet solatium, et genealogia Christi per Joseph, ut partus celaretur diabolo. *Antequam convenirent*, id est, antequam fuissent in qua habitatione : *inventæ est ab Joseph in utero* : non in vulva, ut mulier, sed ut virgo, *habens de Spiritu sancto*, id est, factus ex Spiritu Spiritus, sicut ipse facit pomum super lignum, et Evam de osse Adæ.

(Vers. 19-24.) *Joseph autem vir ejus* ; ideo vir ejus dicitur, et ideo *justus*, ne alii humanitatis conjunctionem suspicaverint. « Noluit eam traducere ; » id est, in judicio, ne legem transisset : quia sciebat virginem, ut diabolus partus ejus lateret. *Hæc autem eo cogitante*, id est, dimittere, an tenere cogitabat. Hæc prophetia impletur, *Adjutor in opportunitatibus, in tribulatione (Psal. ix, 10)*. *Angelus Domini in somnis dixit*. Non in somno, quia sæpius illi angelus in somnis venit. Non semel, quia mysterium Dei non potest cognoscere semel : *Joseph fili David*, id est, prophetia impleta in Joseph per David, *De fructu ventris tui (Psal. cxxxii, 11)*, etc. *Noli timere*, id est, dilige, et gaude conjugem, non nuptialem ; neque creationem [*Fort. coalitionem*], sed cohabitationem : tuam dixit, ut credidisset non ab alio, sed de Spiritu sancto conceptum. *Pariet filium*, id est, ut majus gaudium esset illi de filio, sicut inter homines mos est. *Et vocabis nomen ejus*. D Item ad lætitiâ ejus esset. *Jesum*, ac dixisset Salvatorem ² : *Salvum faciet populum suum* ; non dixit omnes, nisi qui credunt in eum, *a peccatis eorum* ; id est, quod non potuit alius medicus facere. *Hoc autem totum factum est*, id est, quod angelus dixit : *ut adimpleretur quod dictum est a Domino*, id est, per prophetam Isaiam de Christo, hic ad litteram tantum. *Ecce virgo in utero habebit, et vocabit nomen ejus Emmanuel* ; ideo hoc nomen interpretatum [*Fort. ininterpretatum*] est, quia

¹ Addiderat, ut per credere est. Antiquarius ad marginem, *deletum est verbum unum, forte vero amarum* : quæ verba postmodum intrusa in textum, Martianæus retinuit, satisque habuit parenthesi includere. Nus ejusmodi alia haud pauca inferius

castigamus.

² Fortasse iniqua pro in qua, quod sensu caret, olim scriptum est.

³ Nullo sensu pro dixisset, legit Martianæus duobus verbis dixit et. Leviora alia taciti emendamus.

in utraque lingua excelsum dicitur nobiscum Deus, id est, Deus et homo, in una fide sit. *Fecit sicut præcepit ei angelus* : ostendit quod ipse visionem Domini meruit videre, qui fecit sicut ei præcepit.

(Vers. 25.) *Et non cognoscebat eam, donec peperit filium suum.* Donec pro nunquam dicitur ¹. Primogenitus in lege dicitur, qui prius aperuit vulvam. Non quem sequuntur filii, sed qui prius nascitur. Christus pro tribus dicitur primogenitus, in resurrectione a mortuis, et a Maria, et a creaturis.

(Cap. XI. — Vers. 1.) *Cum ergo natus esset Jesus, tres confirmat causas, locum, tempus, personam, in Bethlehem* : aptum fuit, quia ² *domus panis* interpretatur, ut ibi panis vivus cœlestis nasceretur. *Juda est respice Bethlehem gentium. Id diebus Herodis regis, id est, referunt reges et duces Judææ, ut dictum est* : *Non deficiet princeps de Juda, nec dux de femoribus ejus, donec veniat cui repromissum est, ipse erit expectatio gentium* (Gen. xl x, 10). Ideo dixit Herodem regem contra Judæos, quia ipsi dixerunt ad crucem, *Non habemus regem nisi Cæsarem* (Joan. xix, 15). *Ecce magi ab Oriente veniunt* : dum Oriens est qui quæritur, ideo ab Oriente indicatur ; ipse ad semetipsum nos ducit. In Jerosolyma venerunt, quia *de Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem* (Isa. li, 3).

(Vers. 2, 3.) *Dicentes, Ubi est qui natus est rex Judæorum?* Id est, rex confessionum. Addunt causam inquirentibus, *Quis dixit vobis? Vidimus enim stellam ejus in Oriente*. stella muta, sed lucida, lux ducit ad verbum. Item *stellam ejus, et non cœli et terræ, nec non eorum fuit, sed Filii Dei.* Nec fuit postea nec antea similis Christo in carne, ideo stella illos, ut cœlestis cœlestes ad cœlestem duxisset : et ideo non alia creatura, sed muta, ut mutus muta ad mutum duxisset. Mauerant, qui idolis adorabant. *Herodes rex turbatus est, id est, per invidiam ne se suosque filios superasset* : sive timuerunt omnes, ne non illis bene esset ³. Rex justus dum apud regem iniquum fuerit, ut non tam sunt chari apud alium regem socii regis : vel ideo turbati sunt ut regi placuissent. Item ad litteram, turbatio fit malis ostensio bona, et malus oculus solis ortu turbatur.

(Vers. 4-7.) *Et congregans omnes principes sacerdotum et scribas populi* ; id est, sperans, ut cum advenissent, vel consilium recepisset, ut Deus, *Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi* ; majores tuos, et dicent tibi (Deut. xxxii, 7), patres principes seniorum et scribas. *Ubi Christus nasceretur.* Non dixit, Ubi

natus est, ubi est? *At illi dixerunt in Bethlehem Judææ.* verbis dicunt, quod factis negant, cæci palpant ut Isaac Jacob : dum irè negligunt, quem adorando monstrant. Tres magi, tres filios Noe, cum tribus muneribus, Trinitatem adorare significant. *Tunc Herodes, clam vocatis, hic defect historia, dum secreti indicat tempus stellæ, propter hoc distant* : opiniones, quando magi venerunt. Nam post annum unum aut duos, alii dicunt ; non in Bethlehem, sed in Ægypto, inveniunt eum ; et si in duodecim dies, quomodo de longa terra Persarum vel Evilæ, Arabiæ vel Cedar in XII dies venire potuerunt? Sed potest id facere Deus cujus verba saxa volant, montes movebunt, cui natura est fieri quod jubet. *Diligenter tamen didicit ab eis tempus stellæ, id est, ut sciret* ⁴ in quo tempore : forte putavit quod ab ipso natus esset filius, vel de suo genere.

(Vers. 9, 10.) *Qui cum audissent regem, abierunt.* Quando ad Christum quærendum mittit, audiendus est : et quando ad se reverti jubet, contemnendus est. Cum enim Salvatorem in altum duceret, renuit, ipse non renuit : dum vero deorsum dimittit et se adorare jubet, recusavit legaliter, *Dominum Deum tuum adorabis* (Matth. iv, 10), et reliqua. Sic illi exeuntes exire sciunt, redire nesciunt. *Et ecce stella, quam viderant, et reliqua.* Dubium sit ubi se abscondit, quando isti abierunt. Aliquid humani consilii : quia Dominus abscondit a cordibus nostris, ut etiam inquiratur. Stella, fides, an lex? *Compuunctio que nos ducit ad Christum, antecedebat eos, quando venerunt ad Christum, stella eos perduxit* : nam ad Herodem stella eos non duxit. Herodes diabolum significabat, quia qui existit de diaboli suggestione, ad Christum cum fidei stella vadit. *Videntes stellam gavisii sunt, et reliqua, quia mos est omnibus, perditione inventa* ⁵, gaudere ejus. Ideo ostendit, et excelsiorem puerum, quam suam matrem.

(Vers. 11.) *Et intrantes domum, et reliqua* : utrum domum an diversorium? *Et procedentes adoraverunt eum, ante stellam adorabant* : cessavit creatura, dum creator adoratur. *Et apertis thesauris suis, et reliqua* : aurum regi, thus Deo, myrra sepulcrum. Utrum unus aurum, alius thus, tertius myrram obtulit : non scitur : an unusquisque tria obtulit dona, aperte non dicitur, sed utrumque in figura. Non discordant, quia tres fideles unum sunt, et in unum essent tres fructus, tricesimus, quadragesimus, centesimus : tricesimus in fide Trinitatis, quadragesimus in perfectione actualis vitæ, centesimus æternæ vitæ contemplatione. Unusquisque tria

¹ Perperam Martianæus donec pronum quam dicitur, subjuncto etiam glossmate, forte priusquam : quorum istud induximus, illud veræ lectioni pro nunquam restitimus.

² Qui pro quia, et ubi legebatur pro ibi. Sed nec subsequens contextus mendis caret, quorum multa susceperimus, maxime interpunctionis vitia.

³ Legebatur nec non illis bene esse, Rex, etc., ejusmodi alia interius, quæ tertio quoque verba

occurrunt.

⁴ Antea ut scissent. Paulo post supple Diabolus, aut quid simile, ubi dicitur, cum enim Salvatorem in altum, etc., quem significari nomine Herodis, auctor notat.

⁵ Scripsit, ut ut perquam barbare, auctor perditione inventa. Supra atque infra multa castigantur, quæ cum emorare non vacat.

offerebant, per aurum conscientiam puram, per
thrus orationem rectam, per myrram mortificatio-
nem voluntatis. Item tria munera, cogitatio sancta,
verbum bonum, et opus perfectum. Stella sic ap-
paruit tantum in ejus nativitate, sicut columba in
baptismo. Nam stella quando antecedebat eos, non
longe a terra.

(Vers. 12.) *Et responso accepto in somnis*, et
reliqua. Ideo in somnis oculo clauso, ut Deum invi-
sibilem et incomprehensibilem adorarent, et vigi-
les non aperiantur oculi ad creaturas, sed ad
creatorem. *Ne redirent ad Herodem*, id est, post
pœnitentiam ad diabolum. *Per aliam viam reversi
sunt in suam regionem*. Regio paradisi est. Illo
per aliam viam regreditur, qui totam vitam suam
emendat, et de pravitate venit ad sanctitatem.

(Vers. 13-15.) *Qui cum recessissent, ecce angelus
Domini*, et reliqua. Gabriel, *fortitudo Dei* dicitur.
Dignum erat ut infirmitatem humanitatis fortitudo
Dei confortaret. Et aliter: quia tunc angelus nobis
appropinquit, cum nos recesserimus ab Herode
diabolo. *Fuge in Ægyptum*: fuga victoriam ostendit,
sicut Jesu Nave quando dixit, *Dividite vos, et
ite in fugam donec cives foras exeant, postea conver-
tite, et vincetis eos* (Josue VIII, 4-7). Christus primus
fugit, donec retro diabolum vincit. Sic Joseph in
Ægypto a domina sua fugit incluta, et postmodum
ipse super Ægyptum rex fuit. *Usque dum dicam tibi*:
hic ostendit quod non semper fugiendum est dia-
bolum, ut Paulus apostolus ait (Imo, Jac. IV, 7):
Resistite diabolo, et fugiet a vobis. Noctem hic
ostendit quod *cessavit* litteræ tenebræ Legis apud
Judæos post Christum usque hodie. *Usque ad mor-
tem Herodis*: expectat¹, id est, tres annos: gen-
tilis significat Trinitatem credituros. Et non per-
venit usque ad mortem. Herodes indicat Judæos,
qui ad Christum veniunt post mortem litteræ Legis.
Ex Ægypto vocavi filium meum, primi Moyses et
Aaron provocant Christum.

(Vers. 16-20.) *Tunc Herodes videns, quod illusus
sit a magis*. Hic prophetia impletur, *Draco iste quem
formasti ad illudendum eis. Et mittit et occidit omnes
pæros*, ut regem natum inveniret: hic plus illuditur,
quos extinctos putavit, vivos in paradisi
misit. *A bimatu et infra*, id est, ab anno præterito
et sequenti, quia infantie nomen annorum duorum.
Vox in Rama, et reliqua. Rachel interpretatur *ovis
videns Deum*: Rama *excelsus*. Rachel, Ecclesia,
quæ plorat in valle lacrymarum, quos perdidit, qui
ante peccaverunt, de quibus non vult consolari,
quia non sunt Christiani. Rachel mater fuit Benja-
min, sive quia ibi mortua est et sepulta, ubi par-

¹ Restituimus utcumque sensum, quo penitus
Martianæ editio carebat: « Noctem hic ostendit
quod cessavit litteræ tenebræ legis. Apud Judæos
post Christum usque hodie, usque ad mortem Herodis
expectas, » etc. In sequentibus leviora alia
pene innumera castigantur.

² Atque hæc mirum, quam depravata erant.

vuli occisi sunt. *Defuncti sunt enim*, et reliqua.
Ideo synechoche, pars pro toto.

(Vers. 23.) *Venit in civitatem Nazareth*, id est,
flos munditiæ; aptum fuit, ibi habitare, qui dixit,
Ego sum flos campi et lilium convallium (Cant. II, 1).
Archelaus, *leo investigans*, Nazareus sanctus. *Surge,
accipe puerum et matrem ejus*. Primo surge a terra
qui terrena relinquis. *Et puerum*, postea matrem
jubet accipere. Potius Deum amare, postea proximum.
Archelaus, hæresis, qui se putant esse quod
non sunt, et cæci sunt.

(Cap. III. — Vers. 1-4.) *In diebus illis*. Non ad
regem Archelaum dicendum, sed a XV anno Tiberii
Cæsaris; quia in ipso anno factum est verbum
Domini super Joannem, ante Christum, vox ante
verbum, lucerna ante solem, flos ante fructum.
Pœnitentiam agite, et non operamini, quia opera foras
corpora dicitur; agite interiori homini, de corde
agatur. Pœnitentia vera est, amissa delere, et pœ-
nitenda non committere. *Appropinquavit enim re-
gnum cælorum*: id est, baptismum, vel Evangelium
Christi, martyrium, vel Ecclesia. *Vox clamantis in
deserto*², Joannis Christi trinum in modum fit clamor,
si longe est: *Longe a peccatoribus salus* (Psal.
CXVIII, 155); secundo ad surdum, *Sicut aspis surda*
(Psal. LVII, 5), et reliqua: tertio indignatur, id
est, *indignatus est furor tuus* (Psal. LXXIII, 1). *In de-
serto*, id est, sine lege, sine rege, sine sacerdote, vel
prophetia erant Judæi. Ut qui amant amico conjugem
conjugere sponsam: sic Joannes Ecclesiam Christo
conjunxit. Ideo amicus sponsi dicitur. Joannes habe-
bat vestem de pilis camelorum, ipse in jejuniis natus
est, et habebat vestitum et cibum jejunii; aptum fuit,
dum pœnitentiam docuit, ut prius in se impleret,
ut omnis qui verbum prædicat, exemplo confirmet.
Vestitum Joannis de camelotis, significat Ecclesiam
gentium, vel divitias eorum, quos Christus collegit,
et fit Ecclesia. *Zona*, id est, mortificatio vitiorum:
circa lumbos, id est, quia ibi est fornicatio viri et
mulierum in umbilico. *Escam ejus locustæ*, miser-
rimæ aves sunt, ostendunt Judæos, qui sunt litte-
ram legis uti locustæ; *mel silvestre*, significat dulces
sermone Dei, vel Judæos qui susceperunt dulcem
prædicationem, et venerunt ad Christum.

(Vers. 5.) *Tunc exibat ad eum Hierosolyma*, et
reliqua. Id est, Judæa terra, pro habitatoribus dicitur.
Jerusalem, *visio pacis*, indicat pacificos, qui ad
Christum veniunt per confessionem. *Jordanis*, id
est, *descensio*, significat descendentes in humilitate
ad Christum.

(Vers. 6.) *Et baptizabantur in Jordane*. Ostendit
quia per descensionem humiles venerunt ad bap-
ti-

² In deserto Joannis Christi trinum modum fit
clamor . . . secunda a surdum, si cum aspis sur-
da, » etc. mox, « erant Judæi, et qui amore amico, »
etc., ut nihil de aliis interpanctionis vitiiis atque
orthographiæ dicam, et quæ contextum omnem
pervertebat, et sensum, nulla verborum Scripturæ,
quæ exponuntur, distinctio.

smum. *Confitentem peccata sua*; ostendit quod oportet confiteri peccata, antequam ad communionem veniat. *Pharisæi*, id est, *divisi*, vel *Sarabatæ* vocantur, *Saducei*, *justificati* apud semetipsos.

(Vers. 7, 8.) *Et dixit eis, Progenies viperarum.* Idem venenum in lingua tantum est; nam patricidas et matricidas viperas pharisæi, et saducæi simulant qui matrem suam synagogam, et patres et prophetas occiderunt. *Quis demonstravit vobis*, et reliqua: id est, *quis*, non pro possibilitate, sed pro difficultate, dum dicitur, *facite fructus bonos*, id est, deponite omne vitium; vel *facite fructum dignum penitentiae*, id est, qui habet duas tunicas, det non habenti: qui facit illicite, ab illicitis abstineat.

(Vers. 9.) *Potest Deus a lapidibus istis*, et reliqua. Lapidem erant, quia lapides colebant, sed plures inde ad Christi fidem venerunt. Id est, lapides simulant, quia pravi et duri et frigidi in fide sunt. *Securis posita est*, id est, Evangelium, *ad radicem arborum*, id est, Judæis. *Securis* ex ferro et ligno constat: sic Christus ex divinitate et humanitate: radices, cogitationes: arborum, peccatorum; vel radices filii, arborum, parentum.

(Vers. 10.) *Omnis arbor, qui non facit fructum bonum, excidetur*: id est, dividetur ab Ecclesia. *Ignem mittetur*, id est, in die iudicii. *Fortior me est*: id est, non solum de Joanne, sed de omnibus fortior est Christus: ideo fortior, quia in Spiritu sancto et in igne baptizat. *Calciamenta portare*, ideo non possum incarnationem ejus plenius enarrare.

(Vers. 11, 12.) *Ipse vos baptizabit igne*: id est, in iudicio, vel in Spiritu sancto et igne. *Cujus ventilabrum*, et reliqua, id est, justum iudicium; *in manu*, id est, in potestate sua; *area*, id est, mundus vel Ecclesia: *triticum*, id est, sanctum: *in horreum*, in regna cælorum: *paleæ*, peccatores, quia palea levis est, et portatur a vento, et ignis comburit: sic peccatores ipsi custodiunt ignem, quia non deficit ignis, nisi deficiant ligna.

(Vers. 13-17.) *Tunc venit Jesus ad Galilæam, ut baptizaretur*, et reliqua. Christus ad Joannem venit, id est, sponsa osculatur sponsum, quia Joannis per Ecclesiam sponsus est. Illic dicit, *osculetur me osculo oris sui* (Cant. 1, 4): vel ideo Christus a Joanne baptizatur, ut servus non se excuset suo Domino baptizari, vel Dominus non dedignetur a servo suo baptizari. *Ego a te debeo baptizari*. Per istam causam Joannes cognovit Christum inter multos, dum Jordanis fugit illum, et montes exsultaverunt: quia creatura creatorem agnovit; et ideo ad Joannem venit, ut mundaret aquas, et ut Spiritu sancto demonstraretur. Quatuor causas. *Sine modo*, id est, donec baptizati essent ambo, id est, ab undis Christus, vel martyrio, ad te pervenit. *Omnem ju-*

stitiam, et reliqua, id est, legem naturæ, vel legem litteræ, quia mos fuit in eis seniores honorare. *Baptismum Christi*. Ut non differrent baptismum Joannis de baptismo Christi. Quia aqua lavat et exstinguit; ideo per aquas baptismum fuit: ita Joannes lavat et exstinguit peccatum; vivificat et saturat: ita baptismus mari. Et quia duobus substantiis baptizantur, id est, aqua et vox sacerdotis, visibilem et invisibilem, corpus et animam. *Ascendit de aqua*, significat, postea ascendere per bona opera, et gradu humilitatis descendere: quia Jordanis *descensio* dicitur. *Ecce aperti sunt cæli*, id est, baptismum ostendit: cælum apertum est unicuique post culpam Adæ. *Et vidit spiritum descendentem sicut columbam*: ostendit quod in forma columbæ tantum, quia ab aere spiritus corpus accepit: similitudo columbæ ad hoc facta est, nam antea non fuit. Ideo in columba venit spiritus in Christum, quia avis mitis est: ita Christus mitis sine macula. Nam aliter septem figuras habet columba, septiformis Spiritus significatur; et ideo per columbam venit spiritus in Christo, sicut stella quæ nec antea fuit, nec postea. Vel ideo quia filius in corpore, quia sicut non potuissent homines præsentiam Filii Dei sustinere sine corpore: ita nec spiritum sine columbæ specie sustinissent. Cur super apostolos in igne, et Christo in columba, ad litteram dicendum ostendunt. *Et vox de cælis*, hic Trinitas comparatur. Vox Patris Filium dicit, spiritus per columbam. *Hic est Filius meus*, et reliqua: quia prius filius Adam displicuit, in Christo autem complacuit.

(Cap. IV.— Vers. 1, 2.) *Tunc Jesus ductus est*, id est, a Spiritu sancto ductus in deserto post baptismum: ostendunt quod per jejunium et orationem vincitur diabolus. Debemus et nos in desertum duci a vitis, ut vincamus ipsa. *Ut tentaretur a diabolo*, id est, ut diabolum vinceret. *Quadraginta diebus et quadraginta noctibus*, ne hæretici dicerent, quod nocte manducasset. XL signum quod Moyses jejunavit in monte, et XL Elias: et fuit cum discipulis suis quadraginta diebus post resurrectionem: et XL dierum diluvium, quia per hæc peccatum Adæ delere debuit. *Postea esuriit*, indicat verum hominem, ut diabolus falleret ejus nativitate.

(Vers. 3.) *Accedens tentator*, id est, tanquam piscis tentat haum, et vincitur: ut qui primum hominem per gulam vicit, a secundo per abstinentiam vincatur. *Si filius Dei es, dic ut lapides*, et reliqua: per etymologiam, panis a pascendo, ut videret si de petra potuisset hoc facere: vel quia mystice diaboli cibus, homines lapidei et duri in peccato; sed ille, qui de aqua vinum, et de petra aquam produxit, potuit hoc si voluisset.

(Vers. 4, 5.) *Non in solo pane vivit homo*: et reliqua, id est, non vixisset homo, si non voluisset vivere non libet.

² Corruptus locus sensusque est; sed quæ tute emendare, non est in promptu, omnino non libet.

¹ Deesse verbum aliquod, ut alius perfectusque sit sensus, perspicuum est. Sic paulo post, ubi dicitur, *baptismus mari*: quem ex ingenio locum re-

Ocus, et jam panem manducasset, et si non manducasset panem, si voluisset, vixisset, sicut Moyses et Elias, xl diebus. *Verbum Dei*, animæ, id est, æternam vitam. *In sancta civitate*, id est, Jerusalem; *super pinnam templi*, id est, super murum arcæ maceriæ, clationem significant: non est, ut a capite se tentare dimisit, qui per membra a Pilato crucifigi permisit. Has tres tentationes in Adam prius diabolus exigit; per gulam dixit, *gusta* (Gen. iii, 5); per vanam gloriam, *eritis sicut dii* (*Ibid.*); per avaritiam, *scientes bonum et malum* (*Ibid.*); sed per has tres iterum tentavit Christum: gula, de petra fieri panem: per vanam gloriam, *mitte te deorsum*: per avaritiam, *omnia tibi dabo*, et reliqua. Sed qui cum in abyssum, verbo prædicationis, ducit, ostendit per has tres vincere diabolum. Hic ostendit verum Deum et verum hominem: homo quem tentat diabolus, Deus est, cui angeli ministrabant. xl dies, decima sunt anni, ut sicut ab omnibus rebus decimas dare debemus, ita et dierum vitæ nostræ Deo decimas dare studeamus.

(Vers. 6, 7.) *Quoniam angelis suis*, et reliqua; et vicisset Christum exemplo hoc, sicut Christus illum exemplo suo vicit per scripturam. Sed diabolus non rectum illum psalmum de Christo intelligit: ait illi Jesus, *Non tentabis Dominum Deum tuum*, hic dicit: dum ego sum hominus Deus tuus, cur me tentas?

(Vers. 8-10.) *Et ostendit ei omnia regna mundi*: id est, aurum, argentum. *Hæc omnia tibi dabo*, et reliqua. Vere cadit, qui adorat diabolum; quicumque monachus principi propter mercedem curaverit, se diabolo maucipatur. *Vade retro*, id est, regnum tuum nunc, vel in iudicio in infernum.

(Vers. 10, 11.) *Dominum tuum adorabis*, et reliqua. Per tria exempla Deuteronomii quo significatur Evangelium¹, id est, iteratio legis, Dominus diabolum vicit: item significat, id est, tentatio in David et Goliath, v lapides, v libri Moysi: qui de uno occidit diabolum, id est, unum librum ut lapidem. Per iii tentationes, id est, suggestio, delectatio, consensio; sed Christum per solam suggestionem tentavit, quia suggestio ex diabolo fit.

(Vers. 12.) *Cum autem audisset Jesus, quod Joannes traditus esset, recessit in Galilæam*: id est, a Judæis, abiit ad gentes, vel relicta synagoga cum Lege sua, collocavit Ecclesiam et Evangelium. Galilæa, *volubilitas* dicitur: ad eos venit qui de malo ad bonum veniunt: et quia pro sanitate puellæ venit, et mulierem in via sanavit, significat synagogam et Ecclesiam. Relicta civitate Galitæa, venit in Cafarnaum: villa pulcherrima figurat Ecclesiam. Nazareth *flōs* dicitur, quia de flore fructus fit; Cafarnaum *villa pinguedinis*: lux illuminat, et pinguedo sanguine caret. Ostendit, quod Christus a flore litteræ legis pervenit ad fructum pinguedinis Evangelii lucis, id est, scientiæ.

¹ Antea Deuteronomio, qui significant Evangelium. Leviora dissimulamus.

(Vers. 13-15.) *In finibus² Zabulon, et Nephtholim*. Zabulon, *habitatio pulchritudinis* dicitur; Nephtholim, *oblivio* dicitur. Hic ostendit quia qui obliviscitur peccata sua, ipse in pulchritudine habitat. *Trans Jordanem*, et reliqua: quia pro timore gentium populorum, iste in nocte mauebat in campo.

(Vers. 16.) *Vidit lucem magnam*, ut dicit: *Lux orta est eis, qui sedebant in tenebris*, id est, ignorantia peccatorum, *lux orta est, eis*, id est, Christus.

(Vers. 17, 18.) *Pœnitentiam agite*, id est, vinum in vulnere ponite; *appropinquavit enim regnum cœlorum*, id est, oleum in vulnus: consolationem dat, quia in Veteri pecora immolabant, in Novo unusquisque Domino offeret. *Ambulabat*, ostendit nobis in mundo esse præsentem, transiendum, non amando. *Iuxta mare*, mundana carne, mare Galilææ, ipse est stagnum Genezareth, lacus salinarum, et mare Tiberiadis, et lacus Cineret.

(Vers. 19, 22.) *Venit post me*: id est, animas trahere de pelago peccati ad littus requie æternæ, quia mos est piscantibus navem et retem in mare habere: ita apostoli Ecclesiam, Evangelia, et mundum, pisces, homines: mittentes retias in mare, prædicationem in mundum. *Illi, relictis retibus et patre, secuti sunt eum*. Idem, *patre diabolo*: retias habitationis, et negotia sæculi. Petrus et Andreas retias miserunt in mare: ostendunt, quod Dominus elegit alios cupientes, rebus mundi adhærentes. Jacobus et Joannes retias refecerunt, ut mitterent eas in mare, id est, quod elegit alios cupientes adhærere rebus mundi. Quis plus reliquit de his quatuor? Petrus et Andreas plus reliquerunt, quia propria eorum sunt, nam his duobus: aliis fuit non sua. *Faciám vos*. Mutavit affectum, non officium, sed his quatuor, hæc est prima quadriga: nunc bini et bini mittuntur in Ecclesiam, sicut in arca Noe. Bini et bina animalia, quatuor virtutes significant: justitia, prudentia, fortitudo, temperantia. Per tres vocationes vocati sunt populi: prima per Joannem, ad amicitiam, *Ecce agnus Dei* (Joan. i, 29); secunda, ad credulitatem, Joanne dicente, *Hoc primum signum fecit Jesus in Cana Galilææ, ut crederent in eum discipuli ejus* (Joan. ii, 11); tertia vocatio ad apostolatam, *Venite post me*, et reliqua.

(Vers. 25.) *Circuibat Jesus totam Galilæam*, et reliqua. Sicut Gedeon vincebat Philistinos, ita Christus dæmonia. *Docens*, id est, ea quæ legis erant; prædicans, id est, Evangelium. *Omnia languorem*, id est, medicus fuit populi, id est, Israel; languor corporis, infirmitas animæ.

(Vers. 24.) *Et abiit opinio ejus in totam Syriam*: id est, in omnes gentes. *Omnes male habentes*, id est, multis peccatis insani fuerunt, vel mala fide. *Et quia dæmonia habebant*: id est, in anima idolis creditur: *lunaticos*, id est, lunatici putabant de

² Verba in finibus superiorem proxime sectionem claudabant.

ortu lunnæ infirmitates. *Obtulerunt ei paralyticos* : id est, pigri ad bonum agendum.

(Vers. 25.) *Et secutæ sunt eum turbæ multæ*, id est, primo discipuli ad fidem : secundi infirmi pro sanitate : tertii legis periti, ad reprehendum : quarti pauperes, pro elemosyna : quintæ mulieres, ne ipsæ desperarent : sexti parvulorum, ut dixit : *Sinite parvulos venire* (Matth. xix, 14). *Decapoli* : id est, qui verba legis observant, et de *Jerusalem*, id est, quod violentes pacem, Christum secuti essent, et de *Judæa* : id est, qui per confessionem secuti sunt Christum.

(Cap. V. — Vers. 1.) *Videns autem Jesus turbas*. Item quatuor turbæ secutæ sunt Christum, et ipsæ quatuor sequuntur Ecclesiam : prima ut ad Christum per timorem et amorem, item ad Ecclesiam veniunt ; secunda, qui pro cupiditate cibi aut potus ; tertia, pro invidia, ut habeant quod accusent ; quarta doctores. Christus tria refugia habuit, ut fugeret turbas, in monte, in deserto, in nave super mare ; hæc tria nobis relinquit ; in altitudinem mandatorum descendere in deserto, deserere vitia, et in unitatem Ecclesiæ intrare. Navis Ecclesiam significat : ut qui habet gubernatorém et navigatores, et aqua, qui jactant, hi de nave. Idem episcopi, et laboratores, et qui ministeria intus faciunt, et tres offendunt naves, periculum in undis, in vento, in silice : sic Ecclesiæ periculum undis, tentationis diaboli, in vento peccatorum, in silice, falsis fratribus. Quando ascendebat in montem significabat theorica, id est, contemplativa : quando descendit, docet practica, id est, actuale. *Et cum sedisset*, indicat incarnationem ejus non apparuisse, quia qui sedit, vestimento corpus suum defendit.

(Vers. 1 - 5.) *Accesserunt ad eum discipuli ejus* : id est, corpus et anima. *Et aperiens os suum*, id est, qui aperuit ora prophetarum. *Beati pauperes spiritu*, id est, qui pro Spiritu sancto pauperes sunt, cum divites esse possint. *Beati mites*, id est, qui nulli malum pro malo reidit ; *quoniam si possidebunt terram*, de qua dicitur, *credo videre*, et reliqua. *Beati qui lugent nunc*, non de omni fletu hoc dicit : sed de tribus, quos sæculum oportet habere : primum fletum pro peccato suo : secundum, pro peccato proximi : tertio pro amore cælesti. *LaCRYMÆ* tres naturas habent : amara, pro peccato non flere : calida, per calorem charitatis proximi deflere delicta, jacent a cælo¹, pro ejus amore flere. Tribus causis lacrymæ funduntur : pro recordatione, pro timore futuri, pro peregrinatione.

(Vers. 6-8.) *Beati qui esuriunt*, et reliqua : id est, cui non sufficit quidquid boni facit, nisi amplius facere vult. *Ipsi saturabuntur*, id est, in regno Dei. *Beati misericordes* : id est, qui miserentur, de miseria liberantur, et cum dono suo in cælum va-

dent. *Beati mundo corde*, id est, qui puro corde ; non tangitur ulla conscientia peccati, quia mundus Deus mundos corde respicit.

(Vers. 9.) *Beati pacifici* : id est, in quatuor partes ; inter Deum, et hominem et proximum, inter hominem et amicum suum. Oportet vitium odire, et hominem diligere.

(Vers. 10.) *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam*, id est, in Christo. Hæ octo beatitudines ad octo homines pertinent, qui fuerunt in arca, et modo debent esse, quia septem mulieres unum virum habuerunt Christum : id est, in resurrectione. Hæ octo beatitudines in Christo complentur. *Beati pauperes spiritu* : *Filius hominis non habet ubi caput reclinet* (Matth. viii, 20). *Beati mites* : *Discite a me, quia mitis sum* (Matth. xi, 29). *Beati qui lugent* : *Videns civitatem flevit super eam* (Luc. xix, 41). *Beati qui esuriunt* : *Meus cibus est ut faciam voluntatem Patris mei* (Joan. iv, 34). *Beati misericordes*, id est, *Misericordiam volo, et non sacrificium* (Matth. ix, 13, 14). *Beati mundo corde*, id est : *Estote sancti, quoniam ego sanctus sum*. *Beati pacifici* : *Pacem meam do vobis* (Joan. xiv, 27) et reliqua. *Beati qui persecutionem patiuntur*, id est : *Si me persecuti sunt, et vos persequentur* (Joan. xv, 20).

(Vers. 13, 14.) *Vos estis sal terræ*. Id est, apostoli et doctores dicuntur : *terræ*, hujus mundi dicitur. *Quod si sal evanuerit*, et reliqua. Si doctor erraverit, in quo emendatur ? Sal saporat, vermes occidit. *Projiciatur et conculcetur ab hominibus*, id est, exeant extra Ecclesiam et reputentur in parte gentilium. *Vos estis lux mundi* : id est, qui lux absconsa revelat, et tenebras illuminat, ita et vos tenebras peccatorum illuminate. Alias vero, sicut sol semper in cælo manet, ita et vos ibi manete.

(Vers. 14-16.) *Non potest civitas abscondi*. Id est, Ecclesia, *super montem* ; id est, super Christum. *Neque accendunt lucernam*, id est, apostolos et doctores. *Non ponunt sub modio*, id est, sub timore, vel amore. Quatuor similitudines habent apostoli : sal, sol, lucerna, civitas. *Super candelabrum*, id est, Ecclesia. *Ut luceat omnibus qui in domo sunt* : id est, in Ecclesia, vel in mundo. *Sic luceat lux vestra*, id est, doctrina, sive bona opera. *Et glorificent Patrem vestrum*, id est, in benefactis vestris.

(Vers. 17.) *Nolite putare, quia veni solvere legem*. Id est, quodcumque opus factum est, ipse implevit. Quando filii Israel peccaverunt, Moyses et Levi tres gladios ad vindictam super eos acceperunt, quod Christus fecit cum dixit : *Non veni pacem mittere, sed gladium* (Matth. x, 34). *Sed implere*, id est, quod minus erat, quia vetus Lex, si quis adulterasset, puniri jubebat : nunc autem non solvitur, sed impletur, cum dicitur (vers. 28) : *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam*, et reli-

¹ Fortasse *pluens cælo* : sed non libet augurari neque operæ pretium est. Innumera alia taciti emendamus.

quæ ; et iterum : *De omni verbo otioso, rationem reddere in die iudicii* (Matth. xii, 36). Ecce non velle solvere legem, sed augere quod vetus non dixit.

(Vrs. 18.) *Amen dico vobis. Amen*, id est, *vere, sive fideliter. Iota unum*, nomen litteræ, quæ uno ducto fit decem littera, id est, decem verba Legis, apud Græcos litteræ, quod nos unum diximus. *Unus apex*, unum punctum, ad litteram ; ad sensum autem, minima mandata Legis. *Donec omnia fiant*, quia quæ lege minima fuerunt, plena mysterii sunt ; *Iota vetus Lex, apex Nova*.

(Vrs. 19, 20.) *Qui enim solverit unum de mandatis istis minimis*. Il est, qui multum docet, et minime implet. Pharisei excolantes culicem, et camelum glutientes ; id est, qui aliis minime prædicat, et sibi majora committit. *Minimus vocabitur in regno caelorum*, id est, in Ecclesia. *Nisi abundaverit iustitia vestra plus quam scribarum et phariseorum* : quia illi magna docebant, et modicum faciebant, vel quia alia mandata de lege repudiabant ; quæ non amabant, non dicebant, et quæ amabant, dicebant.

(Vrs. 21, 22.) *Audistis quia dictum est antiquis, non occides*, id est, non solvere legem. *Qui irascitur fratri suo* : id est, ira in corde sine voce, reus erit in iudicio, id est, in die iudicii. *Racha*, id est, *vacuus, vel inanis. Fatue*, id est, sine cerebro : *reus erit gehennæ ignis*, id est, gehenna duplex poena, eo quod animam et corpus punit.

(Vrs. 23, 24.) *Si offeres munus tuum ad altare, et reliqua* : *vade reconciliari fratri tuo* ; id est, munus, orationem, oblationem aut teipsum ad communionem offers : nunquam ad Ecclesiam veniendum est, usquequo fratri non reconciliaberis. *Relinque ibi munus tuum* : quomodo hoc impletum erit ? pariter ambos increpat, si est in propinquo, bene, et si longe, mente tamen debet reconciliare, et jam quod dictum est, cum omnibus hominibus parem habere.

(Vrs. 25.) *Esto consentiens adversario tuo*, id est, Evangelium : *dum es in via cum eo*, id est, in ista vita ; sive adversario tuo diabolo, ut non facias quod suggerit tibi, ne tibi augetur poena pro tuo peccato. Si infans gladium petit, non ei porrigas, unde se pungat : et sic ei consentis. *Ne forte adversarius tradat te iudici*, id est, ne lex Evangelii tradat te Christo iudici : quia non consensisti Evangelio, ministro, id est, angelo, qui animas in poenam mittit in carcerem, id est, in infernum.

(Vrs. 26-28.) *Non exies inde*, id est, quia de inferno nemo exit, donec novissimum quadrantem reddat : *donec*, pro *semper* accipitur. Quadrans est quarta pars nummi, quæ pro lavatione in mercede datur, vel pro minimo peccato dicitur : quadrantem reddere, in infernum mitti, vel quia homo de

quatuor elementis factus est. *Audisti quia dictum est antiquis, Non mœchaberis*, id est, non adulterabis. *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam*. Dux concupiscentiæ sunt, prima, quæ si possibilitas sequatur affectus, operis non sequitur ; secunda quæ consummatur, si possibilitas suppetat ; mœchatus in corpore, et in corde fit.

(Vrs. 29, 30.) *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, et projice abs te*. Id est, princeps vel doctor tuus, erue, id est, separa eum a te, si te Dei servitio prohibuerit ; unum membrum tuum, id est, melius est tibi ut princeps pereat, quam cum illo vadas in infernum. *Oculus*, id est, desiderium tuum, quia corpus per illum in gehennam mittitur. *Dextra manus*, id est, minister, aut ira tua : *scandalizat te*, id est, amanda a te : *manus*, id est, opus manuum abscide.

(Vrs. 34-37.) *Non jurare* : id est, non perjurare ; *non jurare omnino*, id est, nunquam jurare ; *neque per caelum, quia sedes est Dei ; aliter est. est ; non, non*, id est, verbum dici in ore et in corde : *quod amplius est a malo est*, id est, ex indignitate illius, cui non creditur.

(Vrs. 38.) *Oculum pro oculo*, id est, non reddere malum pro malo. *Si quis percusserit te in dexteram maxillam, id est*, si hæreticus percusserit te in dogma malæ scripturæ, præbe illi aliud dogma divinæ Scripturæ, ad vivendum. *Qui vult tunicam tuam tollere*, id est, crimen quod in te homines sciunt de te, dispoliare : *Dimitte et pallium*, id est, criminis, ejus solus conscius es, da ei confessionem. *Et si quis te angariaverit mille passus, vade cum illo alia mille*, id est, ut exieris corpore, vade et mente. *Qui petit a te da ei*, id est, qui interrogat, dic ei, sive pauperi elemosynam.

(Vrs. 43-45.) *Dictum est antiquis, Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum*. Quomodo dixit, *non solvere legem*, recte implet, quia in veteri dicit de diabolo, inimicum odire : hic autem de utroque. Treis modis diligimus inimicos : corde qui nos corde odit ; opere benefacere illi, qui nos opere persequitur ; orare verbo, qui nos verbo criminant. *Calumniantibus vobis*, id est, falsa accusatio. *Et si quis filii Patris vestri*, et reliqua ; id est, quasi aliquis portasset aurum, argentum nobis ; et si maledixisset nos, et percussisset, dilixerimus eum, et cum illa defecissent, et nos defecissemus : ideo non deficiente vita promittitur. *Qui solem suum, et reliqua* : *Et pluit super justos*, quia in utroque totus mundus continetur ; in sole, arida calida, in pluvia, humida et frigida ; de his quatuor factus est mundus : sic nos debemus dare inimicis nostris cibum et potum, vestimentum et verbum dilectionis.

(Vrs. 46-48.) *Si enim diligitis eos, et reliqua*. Publicanus dicitur, quia publice peccat, aut qui

¹ Videtur de iota littera, quæ et decem numeri apud Græcos nota est, dicere. Sed depravatus adeo

contextus est, ut cum alia sexcenta hactenus emendaverimus, hic tantum pro x inmutare audeamus.

rem publicam agit : ethnici, gentiles. *Estote perfecti*, id est, ut perfecte hæc impleatis in elemosynis, in jeuniis, in orationibus : *ne coram hominibus videamini*, id est, quod bona opera per laudem humanam non fiant.

(Cap. VI. — Vers. 1-6.) *Cum ergo facis elemosynam*, id est, fac sacerdoti, et pauperi, et inimico. *Hypocrita* dicitur fictus. *Perceperunt mercedem suam*, non Dei : *Nesciat sinistra tua*, id est, vana gloria : *dextera*, omnia propter Deum fac. *Intra in cubiculum*, id est, in cordis secreta : *clauso ostio*, id est, contra vanam gloriam.

(Vers. 7, 8.) *Nolite multum loqui*, id est, ne multas petitiones, aut multa verba dicere, sive per altitudinem vocis Deum rogare. *Scit enim Pater quod vobis opus est, sic ergo orate*, *Pater noster*, id est, vivamus in terra, ut patrem habeamus in cælo; charitatem et fraternitatem ostendimus dam dicimus *noster*. Hoc dicit imperator et mendicus : dicit dominus et servus; simul dicunt : *Pater noster*. Ergo qui unum patrem habent, fratres sunt : ideo non dedignetur dominus servum suum fratrem habere, quem Dominus Christus frater voluit esse. Et sic faciamus ut hæc edes patris possimus esse; nam et lex humana hæreditare facit filios.

(Vers. 9, 10.) *Sanctificetur nomen tuum* : hic rogamus, ut in nobis sanctificetur, id est in operibus nostris; nam ejus nomen semper sanctum est. *Veniat regnum tuum*, id est, sicut optant filii regnum patri suo, ita et nos oramus, ut ille regnet in nobis, et non diabolus; ille, et non peccatum, sive Ecclesia, sive Evangelium. *Fiat voluntas tua*, et reliqua. Sicut angeli in cælo sine culpa famulantur, ita et nos; vel sicut in animabus, ita et in corpore; vel sicut Christiani, ita hæretici; sicut Ecclesia, ita Synagoga; sicut justitia, ita peccatum. Convertant, ut illis fiat voluntas tua.

(Vers. 11, 12.) *Panem nostrum quotidianum* : id est, omni die usque ad caput anni; *hodie*, id est, semper; *panem*, id est, Christum. Sic agere debemus, ut eum quotidie possimus accipere ad remedium. *Et dimitte nobis*, et reliqua : hic cautionem cum Deo facimus; si dimittimini, dimittetur vobis.

(Vers. 13.) *Et ne nos inducas in tentationem*. Sicut seduxisti homines in diluvio, vel illos in Sodoma, vel Pharaonem in mare, sive in tentatione diaboli, aut hominum insidias. *Sed libera nos a malo*. Id est, a diabolo, a peccato, ab homine malo. Hæ septem orationes : ut septem gratiæ Spiritus sancti¹; quatuor communes sunt omnibus; tres petitiones ad cælestia pertinent, id est, sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua : quatuor ad istam vitam.

(Vers. 16-21.) *Cum autem jejunaverint*, et reli-

¹ Luxatus textus hic erat verbis, *ut septem gratiæ Spiritus sancti*, quæ subsequenti isocolo subjungebatur, adjecto etiam verbo *orasset*, quod sensum interceptabat.

qua, exterminant facies suas. Id est, transfigurant eas, id est, ut videantur ab hominibus, quia jejunant. *Unge caput tuum, et lava faciem tuam*, id est quod Domino dare vis, qui est caput tuum, proximo tuo da. *Noli thesaurizare in terra*, id est, in cælo : *ne arugo*, id est, vana gloria, aut ira, *timea*, invidia aut superbia, *fures*, dæmones, aurum, sensus, mundus, vestimentum; nam cibus, prædicatio divina.

(Vers. 22-24.) *Lucerna corporis tui* : id est, doctor, vel princeps tuus; *corporis*, id est, hominis interioris, *si simplex fuerit unius rei*. *Nemo potest duobus dominis servire*; *ubi fuerit thesaurus tuus*, et reliqua : *aut unum odio habebit*, id est, qui nec sibi bonus; *alium diligit*, qui sibi bonus : id est, diabolum contemnere, Deum amare. Qui divitiis servit, diabolo servit. *Mammona* dicuntur divitiæ, sive nomen diaboli.

(Vers. 25-30.) *Nonne anima plus est quam esca*. Id est, qui minora dat Deo, et majora diabolo. *Respicite volatilia cæli*, et reliqua. Quia mos est avium in altum volare, et canticum cantare, et si aliquid sibi voluerint in terra, accipiunt a Domino : ita et homines debent cælestia cogitare, et Deum laudare; et cum cibus² indigent, a Domino in terra accipiunt reparationem divinitatis. *Quanto magis Pater vester*, qui bonus est natura, *dabit bona petentibus se*, id est, fidem per charitatem.

(Cap. VII. — Vers. 13, 14.) *Intrate per angustam portam*, ubi non capient peccatores, nisi deponant quas portant sarcinas. Duo, id est, charitatem Dei et proximi : duo luminaria, superius Evangelium, inferius vetus lex, ubi quis offendant, non intrat. *Quam lata porta*, et reliqua : id est, divitiis et propria voluntate servientes.

(Vers. 15-20.) *Attendite vobis*, id est, a falsis doctoribus cavete : *in vestimentis ovium*, id est, boni doctoris, lupi rapaces, id est, animas in perditione rapiunt. *A fructibus eorum*, id est, ex operibus, *cognoscetis eos*, id est, *nunquid colligunt de spinis* : id est, de hæreticis, *uvas*, id est, virginitatem : *De tribulis ficus*, id est, conjugem de hæreticis. *Arbor bona*, homo bonus, *arbor mala*, homo malus, qui agit opera mala.

(Vers. 21-25.) *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine*, et reliqua. De illis dicit qui amant in angulis stare orantes. *Sed qui facit voluntatem Patris mei*, id est, qui servat mandata. *Multi mihi dicunt, Domine*, id est, multi sunt qui intrant per eam : *Quia nunquam novi vos*, id est, bonum, vel hæretici. *Discedite a me*, id est, qui sperant non esse remissionem peccatorum. *Omnis qui audit verba mea*, et reliqua; qui contra prædicationem non agit, assimilabitur viro sapienti, *qui edificavit domum super patram*, id est, super opus bonum, ne intra-

² Erat civibus. Mox quod dicitur, *deponant quas portant sarcinas*, nos substituere coacti sumus, pro his verborum monstris, *deponant portam fides palatias II*.

ret pluvia in eum, id est, doctrina hæretica: flumina, persecutiones hæreticorum, venti, dæmones. Nubes accipiunt pluviam de mare, hæretici doctrina de mundo. *Et non cecidit domus*, id est, non cadit, qui super fidem stat in Christo.

(Vers. 26.) *Et omnis qui audit verba mea, et non faciet ea*. Id est, mos fuit in Lege quod non esset in populo qui non esset mundus, et si sanitatem acceperat, ostendisset se sacerdoti: et offerretur pro eo munus: *duos turtures, aut duos pullos columbarum* (Levit. xii, 8). Et fuerat cum eis juxta hoc opus, lignum hyssopum, et coctium erga cacumen ipsius ligni, et dispergebatur sanguis alterius avis super istud lignum: super alterum avem, et ipse dimittebatur in aere. Lignum crux Christi; coccinum, passio ejus. Et oportet ad martyrium ire, per passionem Christi, et sanguis noster spargatur super crucem ejus, nam ascendat ad Ecclesiam, post passionem corporis nostri in martyrio.

(Cap. VIII. — Vers. 4-13.) *In testimonio illis*. Id est, ut non solvisset legem, vel vidissent quod natus esset a lepra. Centurio figurat doctores, puer paralyticus contractus, significat genus humanum, in peccatis conclusum. Invenit Jesus in centurione trina mysteria, primam humilitatem, ubi ait: *Domine, non sum dignus, ut intres sub lectum meum*: secunda fides, ubi ait, *tantum dic verbum, et sanabitur*: tertia, id est, prudentia, ubi dixit, *homo sub potestate*. Miratur Jesus in centurione, id est, invenit in eo sapientiam, qua fuerat doctus per prædicationem divinam. *Ab oriente conversi*, id est, ab infantia; *ab occidente*, id est, a senectute; *a meridie*, a juventute; *ab aquilone*, id est, de potestate diaboli, veniunt ad fidem, *recumbent*, id est, inhabitant. Quare cum tribus tantum, id est, propter remissionem. Qui concupiscunt, *illuc flebant*: illis est stridor dentium, quorum Deus venter est. Socrum Petri febricitantem: id est, synagogæ dubietas.

(Vers. 15.) *Tetigit manum*. Præstavit auxilium, dimissa febre, id est, desinit incredulitas. *Mixstrabat ei*, id est, benedicebat ei: per verbum, ostendit ei finem mundi. Dæmonia, id est, peccata: per vulpes, id est, homines incredulos: per volucres, homines divites. Non reclinet caput, ubi non est fides. *Mortuos mortuum sepelire*, id est, corpus animam: aliter, si peccator laudat peccatorem.

(Vers. 24-31.) *Navis*, id est, Ecclesiæ; *motus et fluctus*, id est, tentatio: dormitatus, id est, incarnatus, sive crucifixus: ventus, id est, subitanea tentatio. Dæmoniacus, gentilis, gens cum perfidia. *Per monumenta*, hoc sunt corpora: per viam non transit, id est, per gentilitatem ad regnum. Grex porcorum ostendunt homines ante conversionem: *demersi in mare*, id est, in profundum. Per pastorem ostendit philosophos.

(Cap. IX. — Vers. 7 seqq.) *Surrexit*: id est, curatus est: *reversus in domum suam*, id est, ad primam creationem. Sponsus, Christus est: sponsa, Ecclesia: filii sponsi, apostoli sunt. Rudis pannis, doctrina Evangelii: scissis pannis, hoc sunt homines veteres. Vinum novum, et utres veteres, nova prædicatio ad homines veteres. Princeps figuram tenet prophetarum vel patriarcharum. Puella hæc est synagoga. Tenuit Jesus manum ejusdem puellæ, id est, auxilium ei præstitit. *Messis multa*, id est, corda parata: messores, doctores. *Non duas tunicas*, id est, non dupla mente nec dupla fiducia, in novum aut in vetus Testamentum. *Non calciamentum*, id est, non testimonium malorum: *neque virgam*, id est, non fortitudinem, sed per patientiam. *Pax reversa*, id est, merces recepta: per pulverem, inquinamentum. Hoc sunt, quia pulvis tribus modis impedit, gressus obligat, oculos obscurat, vestimenta inquinat. Serpens cruciata abscondit caput suum, id est, apostoli cruciati, non negant Christum. Persecutiones, hoc sunt hæreses, *De civitate in aliam*, id est, per singulas questiones librorum.

(Cap. X. — Vers. 26.) *Nihil opertum quod non reveletur*: id est, passio Christi et omnium doctorum. *Quod dico in tenebris*, id est, ad Judeos, *dicite in lumine*, id est, in Ecclesia. Duo passeress, id est, corpus et anima, seu Christus et Barabbas. *Asæ*, id est, fides: *per gladium*, hoc sunt verbum prædicationis. *Aliter, duo passeress*, id est, duo Testamenta. *Asæ*, hoc est, Christus. *Separare patrem a filio*, hoc est, fideles ab infidelibus. Accipit crucem, id est, crucia teipsum. Scandalizare in Christo, id est, negare Christum.

(Cap. XI. — Vers. 7 seqq.) *Arundinem vento agitatam*, hoc sunt homines adulatores: vacuos sine fructu. *Regnum caelorum vim patitur*, hoc est, quia per cruciationes carnis et poenitentiae, pervenitur ad regnum Dei. *Ipse est Elias*, qui Joannes, quia ipse spiritus erit in Elia in secundo adventu, qui in Joanne fuit in primo adventu. Pueri secentes in foro, hoc sunt prophetæ. *Cantavimus vobis, et non saltastis tibias*, id est, nuntiavimus vobis adventum, et non credidistis. *Lamentavimus, et non planzistis*, annuntiavimus vobis poenitentiam, expavistis confessioni. Quatuor modis sunt laudationes: *Confitebor tibi, Domine, Pater cali*; fidei, *Credo in Deum Patrem*: martyrum: *Qui confietur me coram hominibus*: peccatorum: *Confitemini Domino quoniam bonus* (Psal. cxvi, 1), *Abscondisti a sapientibus*, id est, qui sapientia hujus mundi utuntur; *revelasti parvulis*, id est, discipulis. Vocatio quatuor modis facta est in novo: *Venite ad me omnes, qui laboratis*. In veteri: *Venite, filii, audite me* (Psal. xxxiii, 12); in futuro, *Venite, benedicti* (Matth. xxv, 34). — *Jugum*, id est, doctrina levis est volentibus, gravis nolentibus eam. Perfectio treis modis intelligitur, id est, discipulorum, per baptismum: peccatorum, per remis-

signem: Judæorum, per renovationem novi Testamenti.

(Cap. XII. — Vers. 1 seqq.) *Per sata*, id est, messis, quod significat Legem veterem. Sabbatum requies novi Testamenti; discipuli vellentes spicas, id est, trahentes testimonia de veteri, ad confirmandam novum: confricantes manibus, id est, exprimentes in sensum spiritalem. Homo manum aridam habens, ostendit avaritiam, qui cupidus est in accipiendum, avarus ad largiendum. Qui solebat rapere, discat largire. *Extendit manum*, id est, purgato corde, restituta est; significat conversionem ad fidem. *Lignum fumigans*, id est, corda gentium parata ad fidem. *Hominem dæmoniacum, mutam et cæcum*, significat humanum genus. *In domo alligavit fortem*, id est, Christus alligavit diabolum. *Vasa ejus*, hoc sunt corda gentium.

(Vers. 34.) *Progenies viperarum, quomodo potestis l qui bona cum sitis mali?* per viperam ostendit synagogam: progenies, id sunt Judæi; sicut occidit filius viperam matrem suam, sic Judæi Christum, qui est sapientia omnium mater. *Generatio mala et adultera*, idem, deserentes Dominum, adhærentes idolis.

(Vers. 42-50.) *Regina Austri venit a finibus terræ*; significat gentes: *audire sapientiam Salomonis*, id est, doctrinam Christi. *Immundus spiritus exit ab homine*, id est, a Judæis; *abiit per arida loca*, id est, per gentes; *revertit in domum*, id est, ad Judæos; *invenit eam scopis mundatam*, id est, traditionum paternarum; *assumpsit secum septem spiritus nequiores*, hoc sunt omnes dies eorum in malo opere versi; *intrantes in domum*, id est, in corda persecutorum, quia Christum persecuti sunt et prophetas. *Mater et fratres*, id est, synagoga et Judæi; *foras stantes*, id est, extra Ecclesiam; *quærentes colloqui tecum*, ostendit in futuro conversionem Judæorum ad fidem.

(Cap. XIII. — Vers. 1.) *Exiit Jesus de domo; sedebat ad mare*, duobus modis intelligitur, id est, de cælo in mundum, de Judæis ad gentes. *Ascendit in navi*, id est, in cælos; *turbas ad littus*, significatur præsens vita. *In similitudinem*, hoc in parabolis; *seminat ipse qui prædicat*: seminat, id est, verbum Dei; *secus viam*, id est, qui audit verbum Dei, et non intelligit: *in petrosa*, id est, qui audit verbum Dei, et accepit illum, et accedente mutatione, negat illum: *in spinis*, id est, audit verbum, et propter divitias suffocat illud: *in terra bonam*, id est, qui audit et intelligit. *Et facit fructum tricesimum*, ostendit ordinem conjugatorum, sequentium mandatum Dei; fructus sexagesimus ordinem viduarum, perseverantium in Domino; fructus centesimus, hoc sunt ordines martyrum, monachorum, vel virginum. *Qui habet dabitur ei*, ostendit apostolos: qui habent Christum,

¹ Scriptum erat *in ita*, fortasse pro *quinta*, tamen si id quoque falso. Nos *quarta* rescripsimus, ut rei veritas constet. Cæterum tenumera alia, quæ

dabitur eis et intellectus. *Et qui non habet, ipsum quod habet auferetur ab eo*, ostendit Judæos; ipsam legem quam habebant, auferetur ab eis. *Videntes non videant*, hoc sunt Judæi, qui oculis videntes, corde non credunt; *audientes non audiant*: ostendit curas corporis: audiebant et duris cordibus non intelligebant. *Simile est regnum cælorum homini qui seminavit semen bonum in agro suo*; qui seminat filius hominis est: semen verbum Dei in corda credentium: in agro, id est, in mundo: zizania, filii nequam, id est operarii iniquitatis. Inimicus qui seminavit, id est, diabolus. *Messis*, consummatio sæculi est: messorum, angeli sunt. Pro quid fasciculus dicitur? quia non omnes æqualiter judicantur, sed adulteri cum adulteris, et omnes pares æqualiter. *Granum sinapis*, significat Christum: homo seminans, Deus Pater est: *in agro*, id est, in mundo. *Minimum omnibus seminibus*: significat Christum, refutatum a Judæis. *Cum autem creverit*, id est, surrexerit, *fit arbor*, id est, ascendit ad cælum; *rami ejus*, hoc sunt apostoli; *volucres in ramis ejus*, id sunt sancti, qui terrena despiciunt, cælestia concupiscunt. Aliter granum sinapis, sermo sancti Evangelii: homo seminans, Christus est, in agro, in mundo. *Minimum omnium*, id est, servatum in cordibus fidelium, propter sapientiam philosophorum; *fit arbor*, id est ascendit super omnem sapientiam mundanam; *ramos ejus*, ostendit explanationes singulorum doctorum; *volucres*, id est, amatores scientiæ, de semine accepto, id est doctrina Evangelii.

(Vers. 33-38.) *Mulier*, id est, sapientia, *abscondit in farina*, id est, in corda fidelium, *sata tria*, ostendit tres filios Noe; *donec fermentatum est totum*, id est, dum prædicatum est Evangelium in totum mundum. *Simile est regnum cælorum thesauro abscondito*, thesaurus, id est, Christus vel sapientia: *in agro*, id est Ecclesia, sive in Scripturis divinis. *Vendit omnia*, id est, reliquit vilia, seu res terrenas: *emit agrum*, id est, regnum cælorum. Homo negotians, qui quærit doctrinam divinam, invenit unam margaritam, id est, sapientiam Christi; vendit omnia, id est, vilia. *Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare*, per sagenam verbum prædicationis ostenditur; *in mare*, id est, in mundo; *ex omni genere piscium congreganti*, id est, omne genus humanum. Audit verbum Dei secus littus, id est, prope finem mundi: paterfamilias Christus est, scribæ doctores apostoli sunt: *venit in patriam suam*, id est ad Judæos. Tetrarcha, id est, quarta pars regni.

(Cap. XIV. — Vers. 3 seqq.) *Alligavit Joannem et misit in carcerem*: ostendit terminum Legis veteris. Herodiades significat synagogam; puella saltavit in convivio, ostendit gentes saltantes ante idola;

singulatim notare piget, emendamus toto contextu; ut nullus fere versus sit, cui medicam manum non adhibuerimus.

caput Joannis in disco, significat corpus Christi in altari, caput illius in corde fidelium; *datum est puellæ*, id est, Ecclesiæ ex gentibus; *attulit matri suæ*, ostendit conversionem Judæorum, in futurum; *secundæ ostendit pedestres*; ostendit, non cum pecuniis ateguis, sed cum proprio labore debet homo sequi Deum. *Curavit infirmos*, id est, abluit peccatis et ab idolis.

(Vers. 15, 21) *Hora jam præterit*, id est, littera legis: *quinque panes*, id est, quinque libri Moysi; *duo pisces*, id est, duo Testamenta, sive duo ordines, id est, sacerdotum et prophetarum, sive duo libri Josuæ. *Turba discumbebat super fenum*, id est, super arida corda, sive super vitia discumbebat. *Et acceptis panibus, intuens in cælum*, id est, abstraxit sensum; *fregit*, id est, historiam legis expressit in spiritalem sensum, et apparuit intellectus; *benedixit*, id est, multiplicavit. *Duodecim cophinos plenos*, id est, de doctrina sancta duodecim apostolos, pro qua causa non computantur mulieres et parvuli sicut viri, quia parvuli non valent repugnare contra vitia sua; sic et mulieres, quia imperfectus sexus est.

(Vers. 22.) *Jussit ascendere in naviculam*, id est, in Ecclesiam; *præcedere trans fretum*, id est, de Judæis ad gentes. Quatuor modis vocatur: prima natura: secunda cognatione: tertia gente: quarta affectu. Quatuor modis dicitur homo; quid dicitur, id est, bonum, bene, *pœnitentiam agite* (Matth. iv, 17), et reliqua; malum male, *sanguis ejus super nos* (Matth. xxvii, 25); bonum male, ubi dicitur de cæco, *tu solus discipulus ejus es* (Joan. ix, 29)? malus bene, ubi Apostolus ait, *tradidi hujusmodi hominem in interitum Satanæ, ut spiritus salvus fiat* (I Cor. v, 5). *Vespere autem facto, solus erat*, ostendit finem mundi. Solus venit redimere humanum genus.

(Vers. 24, 25.) *Navis in medio mare*: id est Ecclesia in medio mundi: *jaclabatur fluctibus*, id est, persecutiones patiebatur; *ventus contrarius*, id est, diabolus; *quarta vigilia noctis venit Jesus*, ostendit in quarta lege, id est, Evangelii. *Ambulans Jesus super mare*, id est, calcans amaritudines sæculi; ambulavit Petrus super aquas, super amaritudines, sive calcans vitia peccatorum. Petro mergente in mare, id est, dubietate fidei; sic omnis qui dubitat in fide, mergit in peccatum.

(Vers. 31-35.) *Extendit manum Jesus*, apprehendit eum, id est, dedit ei adiutorium fidei. Hæc sunt quatuor leges: prima in natura: secunda lex littera: tertia prophetarum: quarta evangelistarum. *Cum transfretasset*, id est, cum transisset; *venerunt in terra Genesar*, id est, de Judæis ad gentes; *obtulerunt ei male habentes*, id est, idolis servientes.

(Cap. XV. — Vers. 22-28.) *Mulier Chananæa*: ostendit primitivam Ecclesiam: *filia ejus a dæmone vexata*, id est, Ecclesia gentium, ab idolis corrupta. *Suata est puella ex illa hora*, ostendit

A conversionem gentium, ex illa hora qua Christo crediderunt. *Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel*, ostendit corporaliter ad Judæos; aliter, quia omnes credentes in Deum Israel vocantur. *Sumere panem*, id est, doctrinam; *filiorum*, id est, Judæorum; *dari canibus*, id est, gentibus. *Catelli edunt*, id est, gentes; *accipiunt de micis*, id est, de minoribus mandatis.

(Vers. 32 seqq.) *Misereor turbæ*: ostendit quia Deus totus misericors est; *triduum perdurant mecum*, ostendit fidem Trinitatis; *non habent quid manducant*, id est, non habent verbum prædicationis; *nolo eos dimittere jejunos, ne deficiant in via*, id est, ne pereant in via erroris in præsentem vitam, quia *fides sine operibus mortua est* (Jac. ii, 26). Per septem panes ostendit eptaticum, per paucos pisces ostendit ordinem prophetarum vel sacerdotum. *Super terram discumbens*, ostendit perfectiones jam calcasse vitia sua: per septem sportas, septem doctores Spiritus sancti.

(Cap. XVI. — Vers. 1.) *Pharisæi, divisi*, Saducæi, *justificati*: cælum serenum, id est, resurrectio Christi: cælum rubicundum, effusio sanguinis: cælum triste passionem Christi ostendit: tempestas rutilans significat persecutionem.

(Vers. 6.) *Carete a fermento Pharisæorum*, id est, a doctrina eorum. *Simon*, id est, *obediens*, id est, *filii Jona*, id est, *columba*, quod interpretatur Spiritus sanctus: *caro et sanguis non revelavit tibi*, id est, pater et mater non ostendit tibi. *Portæ inferni sunt peccata hominum: claves regni cælorum, potestas est ligandi et solvendi*, id est, per pœnitentiam aperientur.

(Vers. 21-25.) *Multa pati a senioribus et scribis*, hæc dicens Jesus ostendit passionem et resurrectionem. *Dicit ad Petrum, Vade post me*, ostendit ipsum crucifixum. *Post me abneget semetipsum*, id est, contemnat voluptatem carnis. *Qui amat voluptatem, propriam animam perdit*: anima hic, pro voluptate ponitur: *qui perdit animam suam, inveniet eam*. Duobus modis animam perdit homo, per martyrium et abnegationem corporis: inveniet eam, id est, in regnum Dei: commutationem dat pro anima, qui carnem suam cruciat, et animam nutrit.

(Cap. XVII. — Vers. 1-13.) *Post sex dies*, jam in septimo, ostendit ætates mundi, septima quæ requies intelligitur. *Petrum, Jacobum et Joannem*, hic ostendit totam Ecclesiam; *ducit illos in montem*, id est, in regnum Dei. *Splenduit facies ejus sicut sol*, id est, sancti in gloria Patris: aliter vetus Testamentum splenduit in novum. *Vestimenta alba sicut nix*, id est, congregatio omnium fidelium. Per Moysen ostendit litteram Legis: per Eliam, ordinem prophetarum. Christus cum discipulis ostendit novum Testamentum. *Nubes tetra*, id est, *Legis littera*. *Nubes candida*, id est, prædicatio Evangelii. *Nubes pluvialis*, id est, prædicatio apostolorum, qui faciebant fructum pœnitentiæ, post ascensionem Christi.

(Vers. 14.) *Cum venisset ad turbas*, id est, cum A descendisset in mundum. *Homo genibus prostratus*, ostendit ordinem prophetarum, qui rogabat pro se, quasi Ecclesia: filius ejus lunaticus, ostendit populum gentium, adorantes idola. *Cadit in ignem*, id est, in cupiditatem: *crebro in aquam*, id est, in luxuriam.

(Vers. 19-26.) *Transi hinc*, de Judæis ad gentes: *Vade ad mare*, id est, ad gentes, *Mitte hamum*, id est, verbum prædicationis. *Piscis qui primum ascendit* in alium, ostendit cornemium¹: *in ore ejus invenies staterem*, id est, confessionem fidei, humanitatem et divinitatem. *Da eis pro me et pro te*, id est, pro me, fidem, et pro te, excusationem.

(Cap. XVIII.—Vers. 3-11.) *Parvulus intrat in regnum cælorum*, id est, non ætate parvus, sed mente purus: unde ait Apostolus, *Estote parvuli in malitia* (I Cor. xiv, 20). *Qui scandalizaverit unum ex his*, id est, sive injuria corporali, sive in aversione fidei. *Suspendatur mola*, id est, cura, sive circuitus hujus sæculi: *in collo ejus*, in labore sæculi: *dimergatur in mare*, id est in sæculum. *Manus tua*, id est, parens tuus: *pedes*, id est, minister: *oculus*, id est, episcopus tuus, aut sacerdos, seu doctor et senior. *Nec contemnatis unum ex his*, ne contra eorum innocentiam. Ovis quæ erravit, ostendit humanum genus; pastor, Christus est; oves relictæ in montibus, ostendit ordines angelorum, qui consistunt in cælestibus.

(Vers. 15-19.) *Si peccaverit frater tuus, corripe eum inter te et ipsum*: ut detectio peccati non fiat, et improprium fratri non nascatur; *dic Ecclesiæ*, id est, congregationi fidelium; *ethnicus*, id est, gentilis, et publicanus est, qui publice peccat. Non imago eorum sit tibi in odio, sed opera eorum. *Si duo consenserint*, id est, caro et anima. *Si caro consenserit animæ*: qui petit, per fidem accepit.

(Vers. 23.) *Simile est regnum cælorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis*. Qui decem millia talenta, est qui peccat in Deum. Qui debet centum denarios, est qui peccat in fratrem suum; conservi qui judicaverunt, angeli sunt.

(Cap. XIX.—Vers. 1.) *Cum consummasset Jesus sermones istos*, migravit ad Galilæam, id est, in finem mundi, de gentibus ad Judæam.

(Vers. 5.) *Relinquet homo patrem et matrem*: ostendit quia relinquit Christus Patrem in cælo; sic tamen relinquit, ut non deserat: matrem, id est, synagogam. *Adhærebit uxori suæ*, id est, Christus Ecclesiæ. *Erunt duo in carne una*, ostendit quia Christus est caput, corpus vero Ecclesia. Uxor describitur a viro, id est, cum discesserit quis a Christo, tunc conjungit se hæresi in uno scelere. *Quatuor animæ pereunt*, id est, qui dimittit uxorem suam extra rationem, et qui dimissam ducit.

(Vers. 23.) *Difficile dives intrabit*, et reliqua: de his dicit qui sub avaritia possident; *foramen acus*, posterula Jerusalem dicitur. Alio modo *foramen acus*, confessio si tui, vel pœnitentiæ: divites Judæi dicuntur: *camelus populus gentium*. Tertio modo *foramen acus*, ostendit passionem Christi: *camelus*, id est, qui portat peccata generis humani.

(Vers. 28.) *In regeneratione*, id est, per resurrectionem.

(Vers. 30.) *Erunt novissimi primi: et primi novissimi*. Novissimi fuerunt populus gentium; Judæi fuerunt primi, facti sunt novissimi. Sic de Petro et latrone: sic de infante et seniore.

(Cap. XX.—Vers. 1 seqq.) *Paterfamilias condixit operarios in vineam suam*, pater Christus est: *prima mane*, ostendit initium mundi: *operarios*, cultores mandatorum Dei: *vineam*, id est Ecclesia: in veteri vinea, lex sive synagoga: *denarium diurnum*, vitam æternam. In foro, id est, in mundo. Prima hora venit Abel: tertia hora Noe, et filii ejus: sexta hora venit Abraham: nona hora venit Moyses et David: undecima hora venit populus gentium. Alio modo, prima hora, id est, infantia: secunda hora adolescentia: sexta juvenus: nona senectus: undecima decrepita ætas. Quæcumque hora conversus ingemuerit homo ex toto corde, accipit denarium diurnum. *Sero factum*, id est, fine mundi. *Præcurator vineæ*, Christus; qui murmuraverunt Judæi sunt, dicentes: *Portavimus pondus diei*, id est, portantes legem et prophetas.

(Vers. 29.) *Jericho*, interpretatur luna: significat defectionem populi. Duo cæci significant Judæos et gentes; *sedentes secus viam*, id est, præsens vita juxta finem: *transire Jesum*, id est, per incarnationem et humanitatem transivit per mundum: stare Jesum, divinitatem ostendit.

(Cap. XXI.—Vers. 1 seqq.) *Cum appropinquasset Hierosolyma*, id est, cum venisset in mundum. *Bethfage*, id est, *domus buccæ* vel *maxillæ*: mons Oliveti, id est, nomen trium luminum, id est, resectio laboris, consolatio operis, notitia veri luminis. *Castellum quod contra vos est*, id est, Jerusalem, quæ contra legem Evangelii repugnabat. *Solvite et adducite mihi*, ostendit conversionem Judæorum, sive gentium, per prædicationem apostolorum. *Dominus opus habet*, non aliud nisi fidem: ad Sion, id est, *specula: vitæ filia Sion*, id est, congregatio fidelium: per vestimenta, ostendit doctrinam: *Fecerunt eum desuper sedere*, id est, Christus in corda fidelium; *straverunt vestimenta in via*, conversionem humilitatis ostendit. *Ramos de arboribus*, id est, doctrina gentium: turba quæ præcedit, ostendit Judæos: turba sequens, significat gentes. *Osanna*, salvum me fac, sive salvifica: sicut salvas Judæos, salva et gentes: sicut salvas angelos, salva humanum genus. *Aliter ramos de*

¹ Fortasse *coronarium*, nempe aurum: quod tributum imperatoribus, sive magistratibus Romano-

rum provinciæ pendebant. Sed ariolari non vacat, l. f. riu8 plura, quæ tuto licuit, emendantur.

arboribus, id est, simplices doctores, qui per simplicitatem doctrinam patrum quasi surculos abscindunt. *Intravit Jesus in templum*, id est, in Ecclesiam. *Ejecit vendentes et ementes*, id est, qui dona Spiritus sancti vendunt et emunt, qui baptismum vel quamcumque sacrationem. *Cathedra*, id est, doctrina: *mensa*, id est, mandata legis: *pueros clamantes in templo*, id est, in Ecclesia. *Relictis illis, abiit foras*, ostendit relictos Judæos: *abiit ad gentes*, ostendit Christum in corde obedientium manere: *revertitur in civitatem*, ostendit in primo adventu venisse ad Judæos. Quid esuriit nisi fidem Judæorum? *Arbor ficus*, id est, synagoga: *secus viam*, juxta litteram. *Nihil invenit in ea, nisi folia*, id est, substitutionem Judæorum, et doctrinarum patrum. *Arefacta sculnea*, ostendit synagogam sine poenitentia. *Mens*, id est, Christus. *Tollite hinc*, id est, Judæis; *factate in mare*, id est, in corda credentium.

(Vers. 28, 33 seqq.) *Homo qui habebat duos filios*: homo Christus est: *duos filios* Judæos, et gentes. *Quis ex eis fecit voluntatem Patris, qui dixit eo, et non fecit?* ostendit Judæos: *et qui dixit non eo, et fecit?* ostendit populum gentium qui fecit per confessionem fidei. *Paterfamilias plantavit vineam*: homo Deus Pater est; *vineam*, synagoga. *Sepe circumdedit*, id est, custodia angelorum. *Torcular*, id est, templum martyrium; *turris in medio*, ostendit doctrinam Legis: *agricola* doctores sunt. *Cum autem tempus fructu appropinquasset*, id est, adventus Christi; *servi missi*, prophetæ sunt: quem primum occiderunt, est Stephanus¹. *Ejecerunt eum extra vineam*, id est, Jerusalem, in montem Calvarizæ. *Hic vinea*, ad hanc coloniam, ostendit Ecclesiam gentium, qui reddunt fructum, id est, confessionem poenitentiz et fidei. *Lapis*, id est, Christus: *scissus de monte sine manibus* (Dun. 11, 34), id est, sine actu virili, et concubitu: *de matre sine semine, de patre sine tempore*. *Factus in caput anguli*, continet duos parietes, ostendit novum et vetus Testamentum, Judæos et gentes.

(Vers. 44.) *Qui ceciderit super lapidem, confringetur*, significat gentes super Christum, de infidelitate ad fidem, confringetur super, id est, in humilitatem. *Super quem vero ceciderit lapis, conteret eum*, ostendit Judæos superstitiosos.

(Cap. XXII, 2 seqq.) *Homo rex qui fecit nuptias filio suo*. Homo Deus Pater est; per nuptias ostendit copulationem Christi et Ecclesiz. Sicut Eva ex costa Adæ, sic Ecclesia ex latere Christi recepta est: et sicut ex virgine terra processit Adam, ita et Christus ex virgine Maria natus. *Misit servos suos*, id est, prophetas. *Prandium paratum*, id est, Scripturam sanctam; *tauri occisi*, ostendit qui pro Christo sanguinem fuderunt: *altitia*, id

¹ Salius visum est, removere hinc verborum partem.

est, saginata. *Abierunt in villam*, id est, in cupiditatem: *alii in negotiationem*, id est, in mundo, sicut ait Apostolus: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus, ut placeat ei, cui se probavit* (II Tim. 11, 4). *Reliqui tenuerunt servos ejus*, ostendit impetum persecutionis. *Ait servis suis*, id est apostolis. *Nuptiz factæ sunt*, id est, corda credentium conjuncta cum Christo pro amore caritatis. *Ite ad exitus viarum*, id est, ad gentes. *Congregaverunt bonos et malos*, ostendit secundum adventum. *Intravit rex ad discumbentes*, ostendit secundum adventum. *Homo non habens vestem nuptialem*, ostendit charitatem, ut ait, *fides sine charitate mortua est*.

(Vers. 27.) *Mulier*, id est, synagoga, per septem viros: eptaticum intelligitur. *Mulier defuncta*, id est, littera defuncta transiende de veteri Testamento in novo. *In resurrectione cui erit?* id est, Ecclesiz Christi. *Dixit Dominus*, id est, Deus Pater, *Domino meo*, id est Christo: *donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* (Psal. 119, 1), ostendit quia humiliavit Judæos et gentes per patientiam sub pedibus ejus, ut per vindictam puniantur persecutores et in futuro. *Super cathedram Moysi*, id est, super doctrinam ipsius; *phylacteria*, id est, x verba legis in chartula conscripta portantes pharisæi in fronte.

(Vers. 37-39.) *Jerusalem, Jerusalem*: geminans ostendit affectum doloris? *sicut gallina congregat pullos sub alas suas*, in spiris pinnis, id est, sublevatis alis, ita et Christus expandit palmas in cruce, ut congregaret filios suos, sicut canticum Deuteronomii asserit: *Expandit alas suas et assumpsit eos super scapulas suas* (Deut. xxxii, 11). *Ecco relinquetur domus vestra deserta*, ostendit quia derelicti sunt a lege sua et a prophetis, et a sacerdote. *Non me videbitis donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini*, ostendit quia in secundo adventu, *videbit eum omnis caro, et plangent super se omnes tribus terræ qui pupugerunt eum* (Zachar. xi, 10).

(Cap. XXIV. — Vers. 2 seqq.) *Non relinquetur hic lapis super lapidem*, ostendit dispersionem Judæorum. *Tunc scandalizabuntur multi*, ostendit quia per magnitudinem persecutionis negabant Christum. *Abominatio*, ostendit statuam antichristi positam in templo: *desolatio*, id est, consummatio. *Qui sunt in Judæa*, id est, in confessione fidei. *Fugiant ad montes*, id est, ad doctrinam apostolorum: *qui in tecto*, id est, in contemplativa vita: *non descendat in domum*, id est, in activa vita: *in agro*, id est, in prædicatione Evangelii: *Non tollat tunicam suam*, id est, non revertatur ad pristinam conversationem suam.

(Vers. 19: eqq.) *Væ pragnantibus*, id est, concupiscentibus res alienas: *væ nutrientibus*, id est, in opere perpetrantibus; per eremum, ostendit

monstra, et me Bart, sive, quæ secusum intercipit

persecutionem, per sabbatum finem mundi. *Ubi fuerit corpus, illuc congregabuntur aquilæ*: corpus Christus est: aquilæ animæ sanctorum sunt. Aliter in resurrectione unaquæque anima proprium corpus sumet: per solum, ostendit prædicationem Evangelii: per lunam, Ecclesiam: per stellas sanctos sive prædicatores. *Virtutes cælorum commovebuntur*, hoc est agmina angelorum ad judicandum: *parebit signum in cælo*, id est, crux Christi, per turbam ostendit sonitum angelorum. *Erunt duo in agro*, id est, in prædicationem Evangelii: *unus assumetur*, id est qui complet prædicationem in opere: *alius relinquetur*, id est, in opere justitiæ; *in mola*, in mundo: *duo molentes*, id est, in Ecclesia catholica, et hæreticorum.

(Cap. XXV. — Vers. 1-14.) *Simile est regnum cælorum decem virginibus, quæ accipientes lampades suas*, id est, in resurrectione, corpora sua. Virgines sunt eo quod Christum non negaverunt. *Quinque prudentes*, eo quod propter regnum Dei laboraverunt: *Quinque fatuæ*, ostendit qui pro retributione humanæ laudis gesserunt. Dormitare, est ante mortem languescere, dormire vero, in morte quiescere est. *Media nocte*, id est, in errore, sive in securitate negligentes. *Nescio vos*, id est, nescio opera vestra bona.

(Vers. 14 seqq.) *Homo proficiens*, Christus est, peregre profectus, id est, de mundo ad Patrem. *Vocavit servos suos*, id est, doctores: *dedit illis bona sua*, id est, doctrinam Evangelii: *quinque talenta*, id est, quinque sensus, visus, auditus, odoratus, gustus et tactus: quos per consuetudinem solebat movere, ut causas transitorias converteret ad æternam. Sic de visu dictum est, *Averte oculos meos* (Psal. cxviii, 37), et reliqua. De auditu, *Sepe aures tuas, nec audiant linguas blasphemiarum* (Eccli. xxviii, 28). De odoratu, *Bonus odor sumus Deo, in his qui salvi sunt* (II Cor. ii, 15); de gustu, *Notate maledicere, sed benedicite* (Rom. xii, 14); de tactu, *Qui furabatur jam non furetur, sed laboret manibus, unde tribuet et indigenti* (Ephes. iv, 18). Ideo sunt decem talenta: duo talenta, id est, intellectus et operatio; qui habet hæc, et implet, exemplis, et verbis docet, servat semetipsum, et alios instruit. Ideo geminatur talentum: unum ostendit intellectum. *Abcondit in terra*, id est, qui prædicationem Evangelii pro terrenis rebus docet: *Post vulnium vero temporis*, id est, in fine mundi. *Metit ubi non seminavit*, id est, ubi non fuit prædicationis: *Tollite talentum*, id est intellectum: dote ei qui geminavit in bono opere. *Quinque sensus*, sicut ait Apostolus, *Ipsi sibi sunt lex qui ostendunt opus legis in cordibus suis* (Rom. ii, 15). Qui habet fidem et charitatem, dabitur ei in intellectu, et operatio virtutum: *Qui non habet, ipsam quod habet auferetur ab eo*, id est, qui habet fidem,

et non habet charitatem, ipsa fides morietur in eo. *Majestatem*, id est, potestatem, dignitatem. *Hædos*¹ Judæos: oves vero populos gentium. *Dextrum*, id est, prosperum, sive rectum: *sinistrum*, adversum, sive pœnale, quia apud Deum nihil est sinistrum.

(Cap. XXVI. — Vers. 6 seqq.) *Cum autem esset in Bethania*, id est, in domo obedientiæ; hic domus pro mundo ponitur. *Mulier*, id est, futura Ecclesia: *Alabastrum*, id est, corpus hominis: per unguentum, ostendit fidem confessionis: caput Christi Deus Pater, recumbes, idem Christus super Ecclesiam: *Pauperes semper habebitis*, id est, spiritualiter qui indigent doctrinam, sive corporaliter qui cibos indigent. *Me autem non semper habebitis*, ostendit secundum carnem. *Joseph venditur in Ægyptum xx argenteis*, ut satiare famem corporis: Christus venditus xxx argenteis, pro peccatis hominum, et fame fidei. *Opprobitus*, id est, tempus congruum; per azymam sinceritatis, sinceritatem mentis ostendit. *Bibam illud in regnum Patris mei vobiscum*, id est, membris suis: *in regnum*, id est, in Ecclesia. *Percutiam pastorem*, id est Christi: *dispergentur oves*, id sunt apostoli. *Præcedam vos in Galilæam*: hoc est, relictis Judæis, abiit ad gentes.

(Cap. XXVI. — Vers. 39.) *Si possibile est, transeat a me calix iste*, id est, passio: hoc dixit pro parte carnis; per gladium ostendit verbum divinum. *Amputavit auriculam*, id est, amputatum auditum Judæorum: immunditiam purgaret: *flagellatus tenuit*, id est nos de flagellis peccatorum liberaret. Sicut Adam extendit palmam in lignum vitæ, ita et Judæi extenderunt palmas in Christo: proinde et Christus extendit palmam in lignum vitæ, ita et Judæi extenderunt palmas in ligno crucis, ut nos ab omni stimulo liberaret. Per cantum galli ostendit refectionem Spiritus sancti: *vinculus ductus*, ut vincula peccatorum nostrorum solveret.

(Cap. XXVII. — Vers. 6 seqq.) *Corbona* Hebraice, gazophylacia Græce, Latine divitiarum custodia dicitur. Per effusionem sanguinis Christi redemptum est humanum genus: per pretium sanguinis, emptus est ager ad sepulturam peregrinorum. *Hyrus Pompeius est*² Barabbas ductus in desertum, id est in infernum: alter immolatus, id est, Christus pro peccato hominum. *Exuerunt Christum*, id est, exspoliatum, a fide Judæorum. *Induerunt chlamyde cocceino*, id est, Christum in utrumque gentium; aliter per cocceum chlamydem ostendit effusionem sanguinis ipsius, sive martyrij. *Exuerunt eum chlamyde, et induerunt eum vestimentis suis*, ostendit in fine mundi conversionem Judæorum.

(Vers. 35.) *Milites sibi diviserunt vestimenta ejus*: figuram tenet Evangelii, qui diviserunt inter se doctrinam Christi. Per sectionem veli ostendit versus essent.

¹ Deerat verbum hædos, sed et alia inferius intercederunt, quæ suppleantur. Cætera quæ toto contextu emendantur, adnotanda per singulos locos.

² Nec scio quid isthuc rei sit, nec libet ariolari.

scissionem regni Judæorum. Alio modo, *velum* **A** *scissum est*, ostendit scissionem Legis litteræ per revelationem Spiritus sancti, vel per ascensionem Christi scissi sunt cœli humano generi. *Terra mota*, ostendit gratiam Dei, commota de Judæis ad gentes; *petræ scissæ*, hoc sunt corda gentium scissa ad fidem; *monumenta aperta*, id est, corda ad fidem.

(Vers. 60 seqq.) *Monumentum*, id est, Ecclesia ex gentibus: *novum*, ostendit, quia non fuit anto prædicatum verbum Dei gentibus; *excisum monumentum in petra*, ostendit Ecclesiam scissam de puritate gentilitatis; *lapidem volutum ad ostium monumenti*, ostendit duritiam in corda Judæorum.

(Cap. XXVIII. — Vers. 1.) *Vesper Sabbati*: id est, fine mundi; *prima sabbati*, ostendit diem resurrectionis; *revoluta lapide*, significat revolutam duritiam Judæorum in futurum; per fulgorem ostendit terrorem: per candorem vestimenti ostendit consolationem re correctionis; *in Galilæa, in monte*, ostendit de populo Judæorum ad gentes.

IN EVANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

(Cap. I et II.) *Initium Evangelii Jesu Christi Filii Dei*, quod dicit Filii Dei, ostendit nativitatem secundum divinitatem: secundum carnem ostendit, dum dicit Jesus, *Ecce mitto*, id est, vox Patris: *Angelum meum*, id est, Joannem: *ante faciem tuam*, id est, Præcursorem Christi, notitiam ejus facientem. Vox Joannis est clamans, Christus est. *In deserto*, significat Judæos, a lege, a regno, et a sacerdotio derelictos: *parate viam*, id est, corda, sive opera; *rectas facite ejus semitas*, id est cogitationes cordis vestri. Per baptismum aquæ, ostendit ablutionem corporis et animæ: baptismum pœnitentiæ, remissio est peccatorum. *Venit in domum Simonis Andrewæ*, id est, ad Judæos; *diluculo valde surgens*, ostendit adventum Christi, et initium novi Testamenti; *Abit in desertum locum*, id est, ad Judæos; *ibique orabat*, id est ibi prædicabat.

Non posset in civitatem introire. Hoc propter frequentiam populi; per paralyticum ostendit humanum genus: per lectum, corpus. **A** quatuor portabatur, hoc sunt quatuor elementa per quæ constat homo, aut quatuor ordines Evangelii, aut quatuor virtutes animæ, id est: fortitudo, justitia, prudentia, et temperantia. Fortitudo est pugnare contra vitia: justitia est diligere Deum ex toto corde, et proximum sicut seipsum: prudentia est providere futura: temperantia est omni iræ imponere modum. *Nudaverunt tectum*, id est, historiam Legis patefacientes; *submiserunt grabbatum*, ostendit denudatam litteram Legis, manifestum sensum Evangelii.

(Cap. III.) *Præcepit eis, ut in navicula sibi deserirerent*, id est, Ecclesia prædicarent. *Ascendit in montem*, significat ascensionem ejus cum carne in cœlum; tonans, Christus est; filii tonitru, apostoli

sunt: nubes, prophetæ; pluvia, prædicatio est. *Lucerna sub modio*, id est, qui pro cupiditate sæculi docet: sub lecto, id est, obscuritate delinquentium. *Non est absconditum, quod non manifestetur*; occulta lege Judæorum, quæ manifestata est: gentibus. Homo qui seminavit, ostendit doctorem: quod seminavit, id est, verbum divinum; in terra, in corde hominum; dormientem, id est, rescientem; per noctem, adversitatem, sive ignorantiam ostendit; per diem vero prosperitatem, sive scientiam ostendit; per germinem, compunctionem cordis; per herbam, fidem operum; per spicam, perfectionem operationis: præcum fructum in spica, ostendit consummationem operum: per falcem, amputatio præsentis vitæ et consummatio sæculi.

(Cap. IV.) *Dimittens turbam Judæorum, abiit in navem*, id est, in Ecclesiam ex gentibus. Aliæ naves erant cum illo, id est, diversæ Ecclesie hæreticorum: per procellam venti, ostendit persecutiones contra fideles; fluctus mittebat, ut impleretur navis, ostendit persecutionem Antichristi, seu sævissimam, ut prope ad negationem veniant multi: *dilecti a Deo*, perseverant in fide. Dormire Christum in puppe, ostendit probationem fidelium in persecutione. *Excitant eum*, id est, invocant eum in persecutione, in adjutorium sibi. *Facta est tranquillitas magna*, id est, post persecutionem Antichristi, et post resurrectionem. **H**omo habens spiritum immundum, significat humanum genus; *catenas dirumpens*, ostendit gentes prævaricantes legem naturæ suæ: sive doctrinam philosophorum. Sic et Judæi dirumpentes litteram Legis, sive prophetiam. *Concidit lapidibus*, ostendit populum gentium adorantem lapides.

(Cap. V.) Homo sedens, vestitus ad fidem Jesu, ostendit vestitum fide et charitate; sana mente, id est, pura atque sincera mente. *Erogaverat substantiam suam in medicis*, id est, quia totam fidem, et conversationem et spem suam in philosophis posuerat. *Misit binos*, ostendit duo Testamenta, ut eadem ubique prædicent: similiter et quia charitas in minus duobus non consistit. Per virgam, consolationem sive disciplinam ostendit, ut Paulus ait: *Quid vultis in virga veniam ad vos, an in spiritu mansuetudinis, et consolationis (1 Cor. iv, 21)?* *Calciant sandalibus*, pro tribus causis, propter spinas, id est, pro obligatione divitiarum, vel sollicitudine sæculi: propter frigus, id est, pro cupiditate mentis aut infidelitate: propter serpentes, id est, propter doctrinam hæreticorum. *Non datus tunicis*, id est, non dupla mente, nec dubietate inter fidem et infidelitatem, non dupla fiducia in novo aut in veteri. Non sicut simulatores, qui ab hominibus laudem quærunt; per cenam quam non subsequitur prandium, consummatio sæculi, quod veniente Christo consummationem suam vidit. *Jam præterit hora*, id est, littera Legis;

unde ait, *Vetera transierunt, et ecce facta sunt nova* A (II Cor. v, 17).

(Cap. VI, VII.) *Naves in medio maris*, id est, Ecclesia in fluctuatione mundi. Jesus solus in mare, significat solus natus in terra sine tactu; ventus contrarius, ostendit persecutionem diaboli post ascensionem Christi in apostolos. *Voluit præterire eos*, ostendit ad probandos eos. Genesareth portum aptum interpretatur. *Abiit in partes Tyri et Sydonis*, id est, ad gentes; *ingressus in domo*, id est, in mundum.

Neminem voluit scire, ostendit humilitatem. *Non potuit latere*, id est, quia opera ejus manifesta sunt semper. Per mulierem intelligitur primitiva Ecclesia. *Procidit ante pedes Jesu*, apostoli sunt, *sine prius saturare filios*, id est, Judæos, ut percipiant mandata legis Evangelii; et si indigne judicaverint regnum Dei, tunc accipiant gentes illud. *Invenit puellam jaentem super lectum*, id est, invenit eam in pristino corporis sui¹. Per surdum et mutum, ostendit humanum genus; surdus erat qui non audiebat mandata Dei; nec dicere valebat mutus, quia confessionem laudis reddere non valebat, et confessionem fidei non habebat. *Educit eum extra turbam*, ostendit remotam vitam, quia in remotione semper cognoscit homo cæcitatem peccatorum ad pristinam conversationem bonæ naturæ. *Misit digitos in aures cordis ejus; et aperuit os ejus*, in confessione fidei. *Suspiciens in cælo*, ostendit ut omnes laudes Deo referrent: *Ingenuit*, id est, pro peccatis generis humani, quæ in mundo eminebant. Aliter, ut exemplum daret nobis, ut cum supplicationibus rogemus Deum.

(Cap. VIII.) Per cæcum genus humanum ostendit: *Qui adduxerunt eum ad Jesum*, ostendit doctores. *Apprehensa manu*, id est, dedit operationem. *Educit eum extra vicum*, ostendit remotionem contemplationis vitæ, sive extra pristinam conversationem. *Exspuens in oculos*, per sputum, incarnationem Christi ostendit, per quam illuminatus est genus humanum: *impositis manibus*, id est, dedit adjutorium operationis.

Video homines velut arbores, hic ostendit exemplum humilitatis, ut nullus extollatur de virtutibus, sed minorem et inferiorem se existimet omnibus. *Iterum imposuit manus super oculos: et aperti sunt*, ostendit quia aperuit corda hominum, ut viderent scientiam Dei clare et sine dubio crederent: *restitutus est*, id est, in bonis operibus. *Misit illum in domum suam*, id est, revocavit illum ad pristinam mundanæ naturæ: descensio Christi de monte, ostendit ejus descensionem e cælis. Hic discipuli ordinem tenent prophetarum vel patriarcharum. (Cap. IX.) *Turbæ inquirentes ab eis*, adventum

Christi ostendit: quod turbæ legem a prophetis et patriarchis conquirebant. *Salutabunt eum*, hic salutem pro humilitate intelligit. *Qui attulit filium suum*, ordinem tenet patriarcharum: filius genus humanum ostendit: per spumam superbiam ostendit: per stridorem dentium, per arescere, avaritiam ostendit. *Discipuli non potuerunt curare*: hic discipuli figuram tenent patriarcharum, quia neque prophetæ neque patriarchæ potuerunt curare humanum genus, nisi veniens Christus suo sanguine redemit illum, ut ait propheta, *frater non redemit*, id est, Moyses per Legem, *redemit*² homo (Psal. XLVIII, 8), id est, Christus. Ab infantia, id est, prima ætate generis humani: *dixit, pater infanti, Credo, adjuva incredulitatem meam*, ostendit dixisse, si deest fides, adauge. *Multum discerpens eum*: ostendit, quia quando vidit diabolum evasurum de terra in fine mundi, tunc datur illi potestas, ut faciat quantum vult propter electos Dei: cum vidit se de unoquoque homine per confessionem et pœnitentiam expelli, tunc contra illos plus suscitavit vitia, et crudelissimas impugnationes. *Factus est velut mortuus*, hic exemplum ostendit: purgatum hominem, id est, qui per confessionem et pœnitentiam, mortificat semetipsum. Hic videtur duo miracula fecisse Jesus, a dæmonio curavit, et quasi mortuum suscitavit: sic suscitavit genus humanum a morte peccatorum, et liberavit a dæmonio servitutis; per molam, circuitus sæculi ostenditur: per asinum immunditia peccatorum.

Mergere in mare, id est, humiliare se in sacculo per pœnitentiam, vel perire in proprio peccato: quia levius est pro se solo pœnam sustinere, quam et alii a regno Dei disturbent. Per vermes ostendit sero pœnitentes, semper comedit illum in pœna, quia dum spatium habuit non emendavit. Omnis igne satiatur: per ignem accensio Spiritus sancti intelligitur, quia sicut omnis caro perit sine sale, ita et omnis homo sine scientia verbi Dei infatuatur. *Habete salem in vobis*, id est, habete sapientiam Dei in vobis.

(Cap. X.) *Veniunt in finibus Judæ*, ostendit in futurum reversuros ad fidem Christi Judæos. *Ultra Jordanem*, id est, ad gratiam baptismi. *Sinite parvulos venire ad me*, hic parvuli tenent figuram gentium: discipuli qui prohibebant, figuram tenent Judæorum. Camelos per foramen acus non posse transire, nisi depositis oneribus: sic et Judæi, nisi deposito onere peccatorum, sive divitiis, non possunt intrare in regnum Dei. Quid relinquit Petrus qui dixit, *Nos omnia reliquimus* (Matth. XIX, 27)? ostendit quia multum relinquit homo, qui semetipsum postponit. *Præcedat eos*, id est, præcedat oves suas exemplis: per calicem, ostendit

¹ Nullo negotio suppleas statum, aut quid simile. Nobis quod vacabat in originali spatium explere non ibuit.

² Contrario sensu erat, *Moyses per legem redemit*. Tum inclinata alia sectione, *Homo, id est, Christus*.

Clamabat res ipsa restitui locum continua oratione, ut fecimus, *frater, non redemit*, id est, Moyses per legem: *redimet homo*, id est, Christus. Innumera alia taciti castigamus.

passionem; per baptismum, mortificationem, sive dormitionem Ecclesiae. Sicut Adam per tria peccavit, id est, concupivit, praevaricavit, superbe egit: ita et Christus tres dies fuit in sepulchro, similiter et proinde tē mergitur homo sub unda baptismi; nude ait Apostolus: *Consepulti enim sumus cum Christo per baptismum; in morte enim ipsius baptizati sumus* (Rom. vi, 3). *Qui voluerit in vobis primus esse, erit omnium servus*: hic ostendit doctores Ecclesiae; cæcus tenet figuram gentium: *Sedebat juxta viam*, id est, juxta fidem.

Clamabat ad Jesum, Miserere mei. Moralis sensus: cum incumbimus in oratione, tunc turba, fantasma, mentes fidelium increpant, ut taceant, dum volunt nos excludere ab oratione perseverantibus nobis. *Tunc Jesus stans*, secus nos: stare enim divinitatis est, transire vero humanitatis est: *præce, ut illos vocare*, id est, per prædicationem apostolorum: vocat gentes ad fidem. *Proiecit vestimenta sua*, id est, pristinam conversationem suam: *exsiliens*, id est, de ignorantia ad scientiam, de infidelitate ad fidem.

(Cap. XI.) *Invenietis pullum alligatum*, ostendit gentes alligatas, cum culpa peccatorum: *super quem nemo sedit*, id est, ubi nullus doctor prædicavit: *Solvite, et adducite ad me*, id est, per prædicationem adducite ad fidem. *Vidit arborem fici*, ostendit quia longe erat fides Judæorum a Christo. *Non erat tempus ficorum*, id est, non erat tempus Judæorum, ut crederent, quod se indigne judicaverunt regnum. *Non sinebat vas transferre per templum*, id est, corda fidelium.

(Cap. XII.) Non vult Christus aliud fieri opus, vel transire nisi quod sanctum est: *Tradi eam colunt*, id est, custodire legem: *torcular*, hoc est templum Salomonis; aliter ostendit martyrium. *Venit ad Synagogam*, synagoga sæpe custodia angelorum: *turrem*, hoc est Lex: *ejecerunt eum extra pineam*, id est, de Judæis ad gentes. Aliter de civitate Jerosolyma in montem Calvariae. *Vidua misit duos nummos*, quod est, quadrans, per quos intelligit hominem quadrantem, qui se Deo obtulit. *Quæcunque petieritis, credentes in oratione, fiet vobis* (Supra xi, 24); quomodo sic sanctus Paulus dicit: *Ter rogarî Dominum pro stimulo, et non recessit a me* (II Cor. xii, 8). Diabolus petiit, ut teneret Job, et permisit eum Deus. Paulus non est exauditus, ut per ipsum stimulum coronaretur: diabolus exauditus est, ut per ejus tentationes Job coronaretur. Proinde Apostolus ait: *Nescimus quid petamus* (Rom. viii, 26), nisi Christus, qui interpellat pro nobis.

(Cap. XIII.) *Gens adversus gentem*, id est, paganorum adversus Christianorum. Moraliter caro adversus animam: regnum diaboli contra regnum

Christi: vitia carnis adversus spiritum bonæ operationis. Terræ motus, id est, de infidelitate ad fidem, id est, corpus sive anima audiendi verbum Dei. *Stantibus propter me in testimonia illis*, id est, si crediderint testimonium vestrum, erit illis ad vitam: et si non crediderint, erit illis ad pœnam.

De die et hora nemo scit, nisi Pater, ostendit pro parte corporis, quia corpus Christi Ecclesia est. *Quod dicit, nescitis tempus*, id est, exitum uniuscujusque sive consummationem sæculi.

Homo peregre profectus est, id est, Christus de mundo cum carne ad cœlum; *reliquit domum suam*, id est, Ecclesiam; *doctoribus uniuscujusque operis*, id est, uniuscujusque gratiæ virtutis: per generatorem episcopum ostendit sive doctorem. *Sero super B Sodomam pluit ignis*, et sulphur de cœlo: media nocte percussa est Ægyptus in primogenitis suis: mane subversa est Sodoma, et ascendit favilla ejus usque ad cœlum. *Ne reviat repente, inveniat vos dormientes*, id est, in ignorantia, seu in securitate negligentiae.

(Cap. XIV.) *Fregit alabastrum*, significat corpus Christi vulneratum in cruce; per unguentum confessio fidei ostenditur: caput Christi Deus Pater est. *Quærebat opportune, ut traderet eum*, ostendit quis opportune tempus advenerat ad perditionem Judæorum, sive Judææ, et opportunitas redemptionis Ecclesiae. *Primo die azymorum*, id est, die Jovis; azyma sinceritatis facta est Ecclesiæ. Transitus quatuor modis dicitur, id est, de mundo ad Patrem, de Judæis ad gentes, et nos de infidelitate ad fidem, de morte ad vitam.

Homo languenam aquæ bajulans, figuram tenet apostolorum, sive successorum et baptizatorum, per quos baptismum efficitur: languena baptismus Trinitatis significat. *Pascha manducare cum discipulis suis*, ostendit se cum discipulis ad Judæos: aliter manducat in membris suis qui est Ecclesia. Per cœnaculum altior via ostenditur: per stratum magnum amplitudo Ecclesiae ostenditur. Agnum immolatum in Ægypto, ostendit immolatum in novo Testamento mysterium corporis et sanguinis; quod vetus sacrificium Judæorum recessit, id est sanguis hircorum et taurorum: nam nostrum sacrificium, quod vinum dicitur Melchisedech, oblatum est, revertente Abraham de cæde. Pro quid sigillatim interrogabant, ostendit ut nullus confidat de conscientia sua. *Relicto syndone, fugiit nudus ab eis*, ostendit relicta malitia Judæorum; *nudus fugit*, ostendit quod apostoli nudi a superstitionibus Judæorum abierunt ad gentes. *Calcificiebat se Petrus ad ignem*, significat tepiditatem apostolorum, et suam negationem et infidelitatem Judæorum.

Videbunt Filium hominis sedentem a dextris virtu-

¹ Meretur referri, ut erat locus iste, quod se judicaverunt, regnum, non sciebat vas transferre, qui cœdru fidem: non vult, etc. Haud serio num plura paucioribus verbis vitia comprehendendi poterant.

² Atque hic excidisse videtur sacri textus particula, quam exponit, sive ipsum verbum sero. Immo subsequenti sectionis, ubi dicitur, *Fregit alabastrum*, scriptum antea erat *Fretus*, etc.

ris, ostendit quia vidit illum Stephanus : vidit et Saulus, quando prostratus fuit in via ; viderunt et alii plures. Pilatus interpretatur *os malleatoris* : qui format, non formatur : ita et persecutores formant animas justorum ad regnum cœlorum ; ipsi informes remanserunt a gratia Dei. Spineam coronam Dominus in se suscepit, ut spinas peccatorum nostrorum ablueret : unde dicitur est Adæ : *Spinæ et tribuli germinentur tibi (Gen. iii, 18)*.

(Cap. XV.) De tertia hora quod dicit Jesum crucifixum, ostendit eum judicatum, ut crucifigeretur ; sexta hora levatus est in cruce : *Eli, Eli, lamma sabectani, quod est, Deus, Deus meus, quare me dereliquisti*, ostendit pro parte carnis, non secundum divinitatem relinqui, quia unitas est potestatis. Reliquit carnem filii ad horam in passione, ut per proprium filium adoptatos filios haberet. Sicut sponsia plena cavernas aceto ; ita et Judæi pleni erant superstitionibus, et acerba doctrina. Joseph figuram tenet primitivæ Ecclesiæ ex gentibus. *Mercatus est sindonem*, per pretium sindonis ostendit confessionem fidei : per sindonem ostendit mortificationem Ecclesiæ, sive gratiam baptizatorum : *Involutum corpus Jesu in sindone novo*, id est, circumdato Christi Ecclesia, et revocationem regenerationis ; per monumentum et sindonem, ostendit altare in quo corpus Christi ponitur. Aliter Ecclesia, qui receperunt Christum per fidem in cordibus suis ; sive manducandum corpus illius, et sumendum sanguinem ejus. Petra Christus est.

Monumentum scissum petra, ostendit Ecclesiam ædificatam de latere Christi. *Advolvit lapidem ad ostium monumenti* : ostendit absconsum Christum in lege et prophetia ; per revolutum lapidem, ostendit apertam historiam legis, Christum, in novo Testamento. *Non est hic*, id est, non est apud Judæos, sed apud gentes. *Ite, dicite discipulis et Petro* : nominat pro negatione, ut non desperaret, et pro principatu apostolatus.

Maria de qua ejecerat septem dæmonia. Per septem dæmonia ostendit totam vitam illius inquinatam, quia per septem dies volvitur. *Prædicate Evangelium omni creaturæ*, id est, omni homini ; quia homo partem habet cum alia creatura, cum angelis intelligere, vel discernere, cum jumentis videre et sentire, cum arboribus vivere : lignum vivit ex viriditate, sic et homo per juventutem : cum lapidibus esse, quia sicut lapides, sunt et homines credentes.

Dæmonia ejicient ; sive spiritaliter, sive corporaliter ; *linguis novis loquentur*, sive diversis linguis ; nova lingua prædicatio Evangelii est ; *serpentes tollent*, id est, venenum serpentinum, sive doctrinam hæreticorum ; *si mortiferum biberint, non eis nocent*, nec doctrina hæreticorum ; *super ægros manus*, id est, sive corporis, sive animæ. Tres legimus cum corpore de mundo assumptos in cœlum : Dominus

A elevatus est a sua virtute, quia nec per concubitum genitus, nec per concubitum generans, sed ex virgine natus est ; Enoch ablati est, quia per concubitum generans ; Elias cum curru raptus est, quia per concubitum genitus est, non per concubitum generans, quia virgo permansit.

IN EVANGELIUM SECUNDUM LUCAM.

Lucas, ipse consurgens, Syrus natione Antiochen-sis, arte medicus, discipulus apostolorum, secutus est Paulum, serviens Deo sine crimine, nunquam habens uxorem, LXXXIII annorum obiit in Bithynia, plenus Spiritu sancto, sepultus in Constantinopoli. In Achaia, Græca lingua Evangelium scripsit ; Matthæus scripsit Judæis fidelibus ; Marcus penitenti-bus ; Joannes perfectis ; Lucas Græcis fidelibus.

(Cap. I.) *Fuit in diebus Herodis, et reliqua*. Hic implevit ordinem, dixit regem et regionem in qua fuit, sacerdotem, et gentem ejus, et uxorem ipsius indicat : *de vice Abia*, id est, in diebus Domini. Zacharias, *memor Domini* interpretatur ; cui *apparuit angelus Domini a deatris altaris*, ostendit quod ei quia memor Domini est, demonstratur mysterium Dei. Abia, *pater Domini*, interpretatur ; aptum fuit, ut in tempore officii, patris Domini cœptus esset iste, qui Patrem Dominum prædicasset, Elisabeth, *Dei mei saturitas*, interpretatur ; figuram Mariæ portat, quæ plena Deo fuit ; *et ambo justi coram Domino*, non coram hominibus, quia olim sterilis in lege maledictum fuit ; *incedentes in omnibus mandatis*, id est, totam legem servabant.

Non erat illis filius, quia Elisabeth sterilis ; *et ambo perseverabant in diebus suis*. Ideo hæ duæ causæ memorantur ¹ : testimonium majus fuisset virtus. *Ingressus Zacharias in templum*, id est, Christus in Mariam : populus orat, idem primum rogat Zachariam populus, id est, libertatem de captivitate : *apparuit ei angelus*, non dixit, venit, quia ibi ante fuit. *Zacharias turbatus est*, id est, quia Judæi turbabuntur, adveniente Christo. *Exaudita est oratio tua*, id est, magis quam petisti : rogasti pro liberatione plebis, et donatus est tibi Præcursor. *Et multi in nativitate ejus gaudebunt*, quia post perditionem gaudebunt in vitam æternam.

D *Quia ipse dixit, Ecce agnus Dei*, et reliqua : præcedit Christum, ante baptizatur, et prædicavit, ante conspectus, ante natus, et mortuus : sex causas, quia sex menses inter eos erant. *Ego sum Gabriel*, id est, *fortitudo Dei*. *Concepit Elisabeth*, non dixit de Zacharia : *Cognovit uxorem suam*, quia defecit ab eis voluntas desiderii ; *et occultabat se*, propter pudicitiam : ut probaret quod conceperat, si verum fuisset : *mensibus quinque*, id est, v nulla sæculi, sive quinque libri Moysis.

Anferre opprobrium meum, id est, sterilitatis opprobrium, et conceptionis in senectute ; *inter homines*, quia non fuit opprobrium apud Deum. Sicut

¹ Scriptum erat, *duæ causæ, memorat testimonium major fuisset, etc.*

in sexto mense missus est Gabriel a Domino in civitatem : ita in sexto milliario mundi missus est Christus. Joseph, *salvator*, interpretatur, qui salvavit Ægyptum de fame : sive ¹ Maria *benedicta*, id est, a carne Christi : turbata autem quia nesciebat, si praterito, an futuro quod angelus dixit : *Spiritus sanctus venit in te* : Spiritus nomen est omnis gratiæ, quando inspiratur, quomodo agnovit Maria, quod dixit angelus, vel dum plena erat spiritu, sciebat quod angelus locutus est ei. *Virtus Altissimi obumbrabit tibi*, id est, abscondit te in Ægypto sugiendo. *Cognata tua*, ideo dicitur, quia Elisabeth de tribu Levi fuit, id est, de tribu Dei : *ecce ancilla Domini*, ut dicit, filius ancillæ tuæ.

Abiit in montem cum festinatione : quia omnis ² voluntatem Dei implere, festinare debet. *Exsultavit infans in utero matris ejus*, id est, honoravit filius filium, sicut honoravit mulier mulierem. *Exclamavit voce magna*. Aptum fuit, quia de Joanne dictum est, *Vox clamantis in deserto* (Isa. xl, 3). *Joannes est nomen ejus* ; cur non dixit, Joannes erit ? quia *ab angelo vocatus est antequam conciperetur*. *Et mirati sunt*, id est, convenientia inter patrem et matrem. *Benedictus Dominus noster*, bonitatem Dei dum rogavit Zacharias pro liberatione plebis, illi Præcursor donatus est. *Erexit cornu salutis*, id est, Christus quia cornu nec caro est nec ossus : sic et Christus, nec ossus, nec caro est : tantum divinitas. *Puer crescebat*, id est, corpore.

(Cap. II.) *Hæc descriptio prima facta est*, id est, Romanis, quia Julius primus regnavit Romanis, sed non tenuit universum mundum : et post eum regnavit Augustus : post Augustum Tiberius. In tempore Augusti et Tiberii tempus Christi completur baptismum suum : quia xv anno de regno Augusti venerunt in uno curro ad civitatem suam Augustus et filius ejus Tiberius. Post quam adsurunt agnum mundi, ostendit quod in regno ejus nasceretur ipse, qui regnaret in universo mundo, et pater unitatem filii sui voluntatem. Ipso tempore apparuit circulus æreus erga solem, ostendit quod nascitur in tempore ejus, cujus potestas et pulchritudo, et lux, et sapientia circumdedisset omnem potentiam : primam pulchritudinem, lucem et sapientiam. Ipso tempore fluxit fons oleum a taberna meritoria tota die, usque ad vesperum : ostendit quod nascitur in tempore ejus, a quo fluxisset fons olei, id est, spiritalis unctio per totum Evangelium usque in finem mundi. Augustus patrem figurat, Tiberius filium. Propterea census datur, ut sciret rex numerum hominum et magnitudinem. *A præside Syria* ³, ostendit locum de quo Christus fuit : *ut profiterent singuli in suam civitatem*, ostendit, ut nullus extra Ecclesiam censum Deo reddat. *Positus in præsepio*, id est, corpus Christi, super altare : bos et asinus in

A præsepio Christi ostendit gentes et Judæos communicare super altare : *Locus in diversorio*, id est, domus inter duos muros, duas januas habet : figuram Ecclesiæ, inter paradisum, et mundum. Exercitus militum ostendit ducem Christum sequi. *Pastores loquebantur*, aptum fuit, ut pastores loquerentur : aptum fuit, ut pastores testimonium darent de vero agno. *Transeamus in Bethlehem*, ostendit nobis non aspicere retro, nec ad dextram, nec ad lævam, nisi ad Christum. *Invenerunt Mariam, Joseph et infantem*, per hos tres sanatus est mundus.

Maria conservabat omnia verba hæc, id est, quod angelus ei dixit. *Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur* : et in octava beatitudine ostendit passionem Christi dum dicitur : *Beati qui persecutionem patiuntur* (Matth. v, 10). Circumcisio Christi die octavo, ostendit sanguinem martyrum, usque in diem judicii : sive quia implevit legem, et non solvit. *Postquam impleti sunt dies purgationis ejus*, id est, duodecim dies de puero, de puella triginta in lege fuit, ut mulier non intret in Ecclesia. *Par turturum, aut duos pullos columbarum*, per sævitiam turturis ostendit esse prudentiam sicut serpentis, per columbam simplices esse : *par*, ostendit, ut totum se homo offerat Deo. *Revelationem gentium*, id est, gloriam fidei. *Ecce positus in ruinam*, id est, his qui non credunt ; in resurrectionem, his qui credunt in eum : *et signum*, id est, Evangelium. *Veni separare hominem adversus matrem*, et reliqua (Matth. x, 35) ; ut ipse ait : *Quæ est mater mea* (Matth. xii, 48) ? *Beatus ille venter qui te portavit*, et reliqua (Luc. xi, 27), id est, ut multi bonas cogitationes cogitent : dum non sola Maria mater Christi est.

Et tuam ipsius animam pertranseat gladius, id est, sermo Dei, sive passio Christi. *Vixerat cum viro suo annos septem*, id est, synagoga cum epatico : *et non discedebat de templo*, id est, quia non debet Ecclesia discedere de cælo. *Puer autem crescebat*, id est, corpore. *Et confortabatur*, id est, spiritu. *Cum esset duodecim annorum*, id est, duodecim tribus quæ venerunt ad Christum : *Post triduum invenerunt eum, pater*, id est, Ecclesia, et *mater*, id est, synagoga : qui *quærebant eum*, per tres leges : *et non invenerunt eum*, nisi per Evangelium. *Et erat illis subditus*, ostendit quod filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.

(Cap. III.) *Ab anno quinto decimo Tiberii Cæsaris*, primus rex, primus præses in nativitate Christi memorantur, id est, dum non cœperant docere ; nunc autem rex quartus tetrarcha commemoratur, dum ad prædicationem et ad baptismum venit. Rex significat Christum, et quatuor tetrarchæ ostendit quatuor Evangelia : duo sacerdotes, id est, duas

¹ Erat, Ægyptum de fame sive Maria, benedixit, etc.

² Supple qui vult, aut quid simile. Inferius graviora occurrunt, quæ ex parte castigamus. Ejusmodi est illud.

³ Præside Syria, pro a Perside, etc., et ut profiterent (leg. profiterentur) singuli, pro ut propheterent, etc., neque enim omnia referre valet ; erantque revera totus tractatus una litura emendandus.

leges : per senum numerum, factus est mundus. A Primus rex de Romanis, ostendit unitatem regni Romanorum, et quartus tetrarcha super Judæos, ostendit divisionem regni Judæorum. *Factum est verbum Domini super Joannem, Vade et prædica baptismum : Vallis implebitur*, id est, Judæi et gentes : *montes et colles humiliabuntur*, id est, qui se humiliat exultat : *et erunt prava in directa*, id est, qui fuit luxuriosus, sit castus : *et aspera in vias planas*, id est, qui superbus sit humilis. *Videbit omnis caro salutare Dei*, id est, Judæi et gentes, viri et mulieres.

(Cap. IV.) *Venit ad Nazareth, in qua nutritus est*, ostendit, Ecclesiam in qua nutritus sit, homo non obliviscatur ; *et surrexit legere*, hic ostendit, si id juniore revelatum fuerit, *senior taceat* (I Cor. xiv, 30), id est, Evangelista et Pentateuchum ; surgit et Petrus in medio discipulorum ; *stetit*, ostendit quod non reddendum, prædicandum est ; *propter quod unxit me*, id est, non oleum commune, sed spiritale : *Evangelizare pauperibus*, id est, ut beati pauperes spiritu, *et captivis redemptionem*, id est, Judæis de Pharaone, et gentibus de diabolo : *cæcis visum*, id est, Judæis et gentibus : *dimittere confractos*, id est, Judæos, lutum fabricando, et gentes idolis supplicando : *annum Domini*, id est, quia annus quatuor tempora habet, ostendit quatuor evangelistas ; et duodecim menses, duodecim apostolos ostendit ; *et diem retributionis*, id est, diem judicii ; ad litteram, *hodie impleta est Scriptura in auribus vestris*.

Multa viduæ erant in Israel, id est, Ecclesia ; Elias significat Christum ; Neeman Syrus significat gentes ; filia, id est, synagoga ; Giezi, id est, Ecclesia ; habens dæmonium, id est, idolis credendo. *Quid nobis et tibi ?* id est, nobis tormenta, tibi gloriam.

(Cap. V.) *Secus stagnum*, id est, secus legem ; *duæ naves*, id est, duas Ecclesias : *Duc in altum*, id est, Christum ascendentem in cælum ; *Tota die laborantes, nihil cepimus*, id est, per veterem legem nullum duximus ad vitam. *Impleverunt ambas naves*, id est, quia per Ecclesiam et synagogam convertit : *Ita ut mergerentur*, id est, homo qui divitias, et paupertatem non sustinet. *Exi a me, Domine, quia peccator sum*, ostendit, id est, non exivit Dominus, quia non deserit veram humilitatem.

Noli timere, id est, non timeat peccator medicum. *Ambulabat magis sermo de illo*, id est, sanitatis et doctrinæ. Quando orabat, ostendit theoreticam vitam : quando sedebat, ostendit actualem vitam. *Per tegulas*, id est, per divinitatem : *Surge, et ambula*, ostendit resurrectionem omnium. *Exiit in monte orare*, et descendit ad turbas, ostendit theoreticam, et actualem in unum.

¹ Fortasse auctor quamjam inter se vocum *cardinales* et *cordis* allusionem aucupabatur. Sed est opus Quidam hisce verborum monstris, quæ neque feceris operæ pretium, cum restitueris.

² Sufficimus quæ desiderabantur verba de sacro

(Cap. VI.) Quatuor beatitudines leguntur, quia quatuor virtutes cardinales continentur : caudæ Latine dicitur cordis : istæ quatuor lenes, ostenduntur quatuor partes mundi. Item octo ad octo animas pertinet, quæ fuerunt in arca Noe, per quas omnes genus humanum ostendit. *Merces vestra multa est in gloria*, id est, pro prædicatione, persecutione et patientia. *Secundum hæc faciebant patres eorum prophetis*, id est, odiebant, exprobrabant et ejiciebant nomina eorum. *Væ vobis divitibus ! quia habetis consolationem vestram* ², et non Deo gratias agitis, non Deo, sed divitiis vestris. *Væ vobis ! cum benedixerint homines*, id est, inimicis vestris. *Nihil inde sperantes*, quod vos habetis date, ut in gloria recipiatis mercedem a Domino.

(Cap. VII.) *Numquid potest cæcus cæcum ducere ?* id est, stultus stultum docere : *ambo in foveam cadent*, id est, in perditionem. *Ibat in civitatem quæ dicitur Naim*, ostendit post sanatum infirmum, quod suscitavit mortuum, quia infirmitas præcedit mortem. *Filius unicus matris*, id est, Adam de terra portatur a quatuor, id est, a quatuor elementis, unde homo est. Tangitur locus a Deo, id est, lignum crucis, quia periit Adam per lignum. Homo a terra portatur quando sola terrena cogitat, sive quando æger est, ambulare non potest ; ab aqua portatur, quando luxuriare cogitat, sive quando pro nimio frigore corpus tangi non potest ; ab aere portatur, quando omnia pro laude humana agit, sive quando pro ægritudine flere non potest ; ab igne portatur, quando pro nimia febre, tangi non potest. Tres mortuos suscitavit Dominus, id est, filium unicum matris, et filiam principis (Marc. v, 41), et Lazarum (Joan. xi, 43). Primum in domo, id est, in cogitatione : secundum in porta, id est, in verbo : tertium de monumento, id est, in opere. *Qui minor est in regno Dei, major est illo*, id est, Christus, quia angeli nati sunt ; ut dicat, *Minuisti eum paulo minus ab angelis* (Psal. viii, 6) ; tamen Christus major est Joanne regnante cum Patre. *Justificata est sapientia à filiis suis*, id est, *Populi et publicani justificaverunt Deum*.

Alabastrum unguenti, id est, corpus cum fide : *stans retro*, post ascensionem Domini ; *secus pedes*, id est, apostolorum ; *lacrymis rigabat*, id est, charitas interna in Deo ; *capillis*, id est, superfluos cibos, et vestimentum dare ; *osculabatur pedes ejus*, id est, cum omnibus pacem habere. *Unus debebat denarios quingentos*, id est, peccata gentium commissa per quinque sensus ; *alii quinquaginta*, id est, peccata Judæorum. *Ista mulier Maria Magdalena fuit*, de qua ejecta sunt septem dæmonia. *Quis est qui peccata dimittit*, id est, potentia divina

textu, *væ vobis divitibus*. Etiam tertio ab hoc versu, ubi dicitur, *id est, inimicis vestris*, videtur Scripturæ locus excidisse. Denique pro eo, quo rescripsimus, *Nihil inde sperantes*, erat antea, *Nihil desperantes*. Alia dissimulamus, quæ innumera sunt.

et virtus. Ista Maria figurat Ecclesiam, de qua e-
cit septem vitia, quod in septem dies peccavit homo.

(Cap. VIII.) *Vir quidam*, id est, populus gentium ; *Temporibus multis*, id est, a principio mundi : *Vestimentum non induebatur*, id est, fide ; *Nec manebat in domo*, id est, in Ecclesia ; *Sed in monumentis*, id est, consuetudo peccandi ; *Catenis, et compedibus*, id est, lex naturæ et littæ ; *Sedentes*, id est, in fide, post baptismum ; *vestitum*, id est, in immortalitatem ; *Ad pedes ejus*, id est, ad apostolos. *Dimisit illum, et dixit, Redi in domum tuam*, ostendit de theorica nos venire ad actuale.

Mulier, id est, Ecclesia : *Fluxum sanguinis*, id est, lex naturæ : *Ab annis duodecim*, id est, duæ ætates. *Tangit fimbrium vestimenti ejus*, id est, credidit in minimum mandatum Christi. *Quis est, qui me tetigit*, id est, qui me credidit ; *Virtutem de me exisse*, id est, ad probatum qui fidem habuit.

(Cap. IX.) *Petrus, et Joannes, et Jacobus*, id est, fides, spes, charitas ; *pater*, id est, episcopus ; *mater*, Ecclesia ; *castella et civitates*, id est, servi, et domini. *Narraverunt ei quæ fecerunt. Dies cepit declinare*, id est, fieri nox. *Dimitte turbam*, Judæos. *Vos date illis manducare*, id est, prædicate gentibus. *Benedixit*, id est, Evangelium ; *Fregit*, id est, ad litteram. *Oportet filium hominis multa pati*, id est, mori ; *navigantes ex politia periculo navigii*, qui tranquillitatem post vidit periculum : excessus ejus multa pati.

Sequenti die, id est, in secunda lege ; *Vir de turba exclamavit*, id est, Abraham ; *filius unicus*, id est, omne genus ; *subito clamans*, id est, irascens ; *et elidit*, in adulatione proximi ; *dissipat eum*, id est, in desperatione ; *cum spuma*, id est, cum stultitia. *Manum super aratrum*, id est, opus super Evangelium ; *retro*, id est, in mundo ; *vomeres*, id est, charitas ; *quatuor boves*, id est, quatuor evangelistæ.

(Cap. X.) *Designavit Dominus alios septuaginta*, discipulos, sicut Moyses elegit septuaginta presbyteros de duodecim tribus, id est, ut septuaginta linguas, quæ divisæ erant per superbiam, in unam linguam, per humilitatem adunaret. *Binos*, animales in arca, et duo discipuli ad prædicationem, charitatem ; ostendit novum et vetus Testamentum : corpus et anima, vir et mulier, et duo discipuli.

Mitto vos sicut agnos inter lupos : Ego pastor, vos oves ; *lupi*, id est, Scribæ et Pharisei. *Dæmonia subjecta sunt vobis*, id est, quod in lege non fuit, in ore ; *super serpentes*, id est, super ethnicos, quia serpens non occidit, sed venenum doctrinæ effundit ; *et scorpiones*, quorum cauda et caput æquale occidit : idem diabolus, qui initio et sine decipere vult. *Homo descendebat*, id est, mundus, qui anathema dicitur ; *in latrones*, id est, dæmones ; *dispoliaverunt illum*, id est, de bona fide ; *fa-*

gellaverunt illum, id est, peccare fecerunt cum ; *semivivum reliquerunt*, id est, vivum corpus, conscientiam et animam mortuam. *Sacerdos*, id est, Aaron ; *Levita*, id est, tribus Levi cum lege sua ; *Samari-tanus*, id est, Christus : qui est de suburbanis Samariæ ; ipse interpretatur *custos*, quod a Christo Deo, *custodiens parvulus Dominus* (*Psal. cxiv, 6*). *Alligavit vulnere ejus*, id est, per pœnitentiam strinxit peccata ; *infundit oleo et vino*, severitate et suavitate Scripturæ, præmio et pœna ; *in jumentum suum*, id est, in corpus suum ; quia per passionem humanum genus perduxit *ad stabulum*, id est, ad Ecclesiam ; *duos denarios*, id est, duas leges *dedit stabulario*, id est, ordo doctorum ; *quodcumque super erogaveris*, id est, quodcumque feceris per diligentiam tuam de doctrina hominum ; *ego revertens*, id est, ad iudicium, *reddam tibi*.

Martha, id est, Ecclesia actualis. *Maria*, id est, Ecclesia theorica, quæ verba Christi semper audit. *Martha dixit, ut soror sua se adjuvasset*, quia opus est activæ vitæ, ut ea contemplativa debeat adjuvari.

(Cap. XI.) *Amice*, id est, doctor ; *media nocte*, id est, inopportunitate ; *tres panes*, ostendit fidem Trinitatis. *Amicus meus*, id est, alius pœnitentiam agens ; *de via*, id est, de mundo ; *non habeo quod ponam ante eum*, id est, non scio docere eum ; *ostium clausum*, id est, ostium cœli, quod non aperit, nisi charitas ; *pueri mei mecum sunt*, id est, virtutes cœlestes. *Quod deforis est, et intus*, id est, fecit corpus, ipse fecit animam. *Date eleemosynam, et omnia munda sunt* : et si non dederitis, inunda sunt omnia quæ habetis.

(Cap. XII.) *Noli timere, pusillus grex* : id sunt Judæi, quia crediderunt ¹, quod maledictus fuit in lege, qui pauper sebat. *Lumbi vestri præcincti*, ostendit castitatem ; *lucernæ ardentes*, id est opera bona ; *ut cum venerit*, id est, in dolore ; *et pulsaverit*, id est, anima per mortem ; *et confestim aperiant*, id est, semper paratum esse ; *transiens ministrabit illis*, id est, post iudicium vitam æternam. *Ignem veni mittere in terram*, id est, charitatem.

(Cap. XIII.) Et illi Galilæi decem et octo significant, super quos ceciderit turris, id est, Spiritus sanctus, quia *Siloe missus* ², dicitur. *Dimitte eam et hoc anno*, id est, Evangelium : *Fodiam circa illam*, id est, prædicem ; *coffinus stercoris*, peccata confiteri ; *in futuro*, id est, in diem iudicii. *Mulier*, id est, humanum genus ; *spiritu infirmitatis*, id est, fide et opere ; *annos decem et octo*, id est, duæ leges, sive qui non impleverunt decem verba legis, et non crediderunt in resurrectionem, quia octavo die fit : per tres senos, ostendit, quod infirma fuit ante legem, sub lege, sub gratia. *Inclinata ad terram*, id est, terrena desideria ; *sorsum respicere*, id est, quia cœlestia per pœnitentiam non requirebat ; *rocavit ad se*, id est, per confessionem ; *et imposuit*

¹ Expunximus hic verbum *dixerunt*, quod sensum turbabat.

² Pro *Siloe*, quod loci non est, in quo turris cecidit, scriptum erat antea *Sitra*, nullo sensu.

illi manuum, id est, bona exempla; *curata est*, spes sanitatis; *prima Sabbati*, id est, in futuram requiem. *Dicite vulpi illi*, id est, Herodes, quia diabolus animal est, interne habitat, vineam exterminat; ita Herodes diabolus exterminat vineam, ut dicitur, *Vineam de Ægypto transtulisti* (Psal. LXXIX, 9).

(Cap. XIV.) *Homo hydropicus*, id est, humanum genu; fornicator; *apprehensum sanavit*, ostendit, quod tum impetus fornicationis sanatur. *Homo*, id est, Deus Pater; *cæna magna*, id est, Evangelium; *vocavit multos*, id est, Judæos; *misit servum suum*, id est, Christum in carnem; *parata sunt omnia*, id est, quod de Christo prophetata sunt. *Villam emi*, id est, pro avaritia ad Christum non veni; *juga bouum*, id est, superbia; aliter juga bouum, quinque sensus, vel quinque libri Moysi; *mulierem duxi*, id est, luxuriam. *Pauperes et debiles*, id sunt, qui cognoscunt peccata sua; *ite in vias*, id est, ad gentes; *compellite intrare*, id est, per confessionem. *Tarrem ædificare*, id est, Christum sequi; *sumptus*, id est, abrenuntiare mundo. *Quis rex*, id est, apostolos; *committere bellum*, id est, compensationem operum; *adversus alium regem*, id est, adversus Christum; *cum decem millibus*, id est, cum operibus, quæ sentit homo; *cum viginti millibus*, id est, cum operibus, quæ sunt in occulto, et in palam; *legationem mittit*, id est, miserendo, eleemosynam dando; *rogat, quæ ad pacem sunt* ut, est, *Non intres in iudicio cum servo tuo, Domine* (Psal. CXLII, 2). *In terra*, id est, in divitiis: *in sterquilinum*, id est, in paupertatem.

(Cap. XV.) *Mulier quardam*, id est, divitiis: *lucerna accensa*, id est, Evangelium; *drachma incensa in domo*, id est, peccator in Ecclesia conversus. *Homo quidam*, id est, Deus Pater. *Dux filios*, Judæos et gentes, quia Judæis prius data est lex: *da mihi portionem*, id est, vitam præsentem: *divisit substantiam*, id est, dedit libertatem arbitrii utroque populo. *Peregre profectus est*, id est, a Deo: *vivendo luxuriose*, id est, idolis adorando: *sæpe valida*, id est, de verbo Dei: *uni civium*, id est, philosopho: *in villa sua*, id est, in mundo: *pascere porcos*, id est, ut more porcorum vixit; *et de siliquis*, id est, implere ventrem, et non impingescere; *porci*, id est, stulti. *Mercenarii patris mei*, id est, qui viliores sunt servi Dei: *panibus saturantur*, id est doctrina. *Peccavi in cælo*, ipsi dicunt hoc, qui diabolum patrem habent, qui peccavit in cælo. *Misericordia motus*, id est, venit in carne: *ad servos suos*, id est, ad apostolos: *stola prima*, fides, quam Adam perdidit: *annulum*, id est, crux in fronte: *calciamenta*, id est, Evangelium: *vitulum saginatum*, id est, Christus ex duabus legibus. *Mortuus erat*, id est, Adam: *revixit*, id est, per baptismum: *perierat*, id est, in desperatione: *inventus est*, id est, in spe. *Filius senior*, id est, Judæi: *in agro*, id est, immundo desiderio; *symphonia et chorus*, id est, prophetia et Evangelium: *duo servi*, id est, Isaias, etc.

(Cap. XVI.) *Lazarus mendicus*: nomen pauperis dicit, et divitis non; homines bonos scriptos in cælo, et malos non. *Vulneribus plenus*, id est, peccatis: dives Judæos significat, pauper, gentes: canes, doctores, qui per linguam vulnera sanant. *In sinu Abraham*, id est, in requie: *Sepultus in inferno*, id est, in littera: *elevans oculos suos*, quia Judæi oculi fuerunt, id est, boni vivendo usque ad Christum: *vidit Abraham*: sic erit post iudicium de inferno, videbunt regnum Dei, ut majorem poenam habeant, a majore gaudio. *Extremum d'giti sui in aqua*, id est, qui modicas eleemosynas dant: *crucior in hac flamma*, id est, propria poena: *chaos magnum*, id est, confusio omnium rerum, sive vetus lex: *Recepisti bona in vita tua*, id est, bonum fecisti, recepisti: *Lazarus mala*, id est, quia vindictam de malis suis in vita sua non recepit. *Quinque fratres*, id est, quinque libri Moysi, observabant signum: *ex mortuis resurrexerit*, id factum est, Christo resurgente: alii ex Judæis, crediderunt.

(Cap. XVII.) *Si lapis molaris*, id est, si gentiles ut equus molens non videt, cui servit, sic philosophus docet philosophiam, quæ illi non prodest, sed sanctæ Ecclesiæ: *auge nobis fidem*, id est, dum auge mandatum. *Huic arbori moro*, id est, Evangelio, quod rubicundam Christi crucem nuntiat: sicut moro rubicundus est: *eradicare*, id est, e populo Judaico, et *transplantare*, in populo gentili, id est, arbor moro: fructus ejus primus albus, postea rubicundus, deinde niger: ita diabolus, dum angelus albus fuit, niger in occasione Adæ, rubeus in homicidio Cain et Abel. *Duo molentes*, ostendit duas Ecclesias, vel duo Testamenta: iudex et vidua de semiplenis, et patientiam habebit in illis, sed non semper tacebunt.

(Cap. XVIII.) *Duo ascenderunt*, unus magnificabat sanctitatem suam et perdidit eam: alter magnificabat peccata sua, et perierunt: *jejuno bis in Sabbato*, id est, absque cibo et muliere. *Quid faciam, ut vitam æternam habeam?* id est, ut supra dictum, *talium est regnum Dei*: et ita Nicodemus similiter cogitabat, *quomodo potest homo iterum renasci* (Joan. III, 4)? *Non occides*, et reliqua (Matth. V, 21-27): quare hæc dixit, quia in ipso corrui.

(Cap. XIX.) *Cum appropinquaret Hierico*, id est, cum venit ad incarnationem. *Vir nomine Zachæus*, id est, Judæus fuit, et Judæos significat: interpretatur, *justificatus*, sicut Judæi se justificant: *propter turbam*, id est, divitiarum et vitiorum: *in arbore*, id est crucis: *dimidium bovorum*, id est, substantiæ meæ: *do pauperibus*, id est, *Frange esurienti panem tuum* (Isa. LVIII, 7): *et si quid fraudavi, reddam quadruplum*, hoc in lege de animabus dictum, et in Evangelio de omni creatura dicitur. *Homo nobilis*, id est, Christus, *obiit in regionem longinquam*, id est, in cælum: *accipere regnum sibi*, id est, regnum cæleste: *et reverti ad iudicium*. Decem servi, id est, omne genus humanum: decem

¹ Neque hoc libuit explere, quod vacat in originali spatium.

ma, decem verba legis : cives ejus, id est, Judæi.

Miserunt legationem, id est, occisionem apostolorum : primus servus, et secundus ordo apostolorum. *Mina uniuscujusque servi*, id est, Scriptura : et similes sui, utrumque invenit. *Lapides clamabunt*, id est, gentes : Judæi tacuerunt : *stetit super eam*, ostendit nos flere peccata nostra : *circumdabunt te*, id est, Romani circumdederunt eam : *undique*, id est, intus, et foras : *ad terram*, id est, in infernum : *filius*, id est, virtutes : quod faciebat in die, in nocte ruebat. *Ingressus in templum*, id est, quia die Dominico intravit in templum. *Quærebant eum perdere*, ostendit novem servos, qui non negati sunt in ministeriis suis.

(Cap. XX.) *Homo quidam*, id est, Deus Pater : *plantavit vineam*, id est, Judæos : coloni, id sunt, legislatores : *ipse peregre fuit*, id est omnes dimisit in libertate arbitrii sui : primum servum, id est, Isaiam ; secundum, id est, Jeremiam ; tertium, id est, Daniel : *extra vineam*, id est, extra Jerusalem. *Quid faciet dominus vineæ : venit et perdidit*, id est, malus mala. *Conquassabitur*, id est, cruce conteret voluntates ejus : *conminuet illum*, id est, in vindicta crucis.

(Cap. XXI.) *Gens in gentem*, id est, gens in Romanos : *regnum in regno*, id est, alii adversus Romanos : *terrores*, id est, quadrigæ in aere audiebantur : *signa erunt*, ut fuit supra Jerusalem stella cum gladio igneo : *contingunt in testimonio*, id est, de Judæis ad gentes. *Ego do vobis os et sapientiam*, in Moyse dicitur, *Ostendit tibi Deus sapientiam* (Exod. xxxvi, 2).

Capillus de capite non peribit, id est, mortalitate. *Jerusalem calcabitur*, id est, idola adorabuntur in ea : *donec impleantur tempora gentium*, id est, Judæos conversos in finem mundi. *Signa in sole*, id est litteram : *sonus maris*, id est, factum est mare Sodomiticum, pisces suos in terra jaciit. *Venientem in nubibus cæli*, id est, in prophetis et apostolis. *Ficulnea et arbores*, id est, synagoga et homines. *In die docens in templum*, id est, laboravit cum Judæis : *in nocte, in monte Oliveti*, id est, requiescebat cum gentibus.

(Cap. XXII.) *Homo amphoram aquæ portans*, id est, Moyses et Joannes Baptista : *domus cœnaculi*, id est, Ecclesia : *stratum*, id est, fidem Trinitatis : *donec impleatur regnum Dei*, id est, ministerium magnum : duo calices unum cum aqua, alterum cum vino, id est, cum mixtione aquæ et vini in calice : vinum una aqua ostendit passionem per baptismum. *Numquid aliquid defecit vobis*, quando fiebat cum illis in carnem, id est, præcipiebat illis non habere curam sæculi ; dum autem ab illis se separaret, habere unicam fidem : *emat gladium*, id est,

¹ Legebatur alterum, uno verbo pro ad terram : sed nec subsequens isocolum mendo caret. In fine sectionis ubi dicitur, *Ego de vobis os, et sapientiam*, erat *Ergo de vobis eos*, etc. Ejusmodi alia tertio quoque versu occurrebant, quæ referre piget.

A *legem : duo gladii*, id sunt, duæ leges. *Filius hominis sedens a dextris virtutis* : ut *Dixit Dominus Domino meo*, et reliqua.

(Cap. XXIII.) *In veste alba remisit eum ad Pilatum*, id est, in fide Trinitatis : venit ad gentes, ad plebem Israel. *Facti sunt amici*, id est, utique populus ad fidem Christi. Herodes significat populum gentium : Pilatus, Judæos. Leviathan de sedona, *Barabbas* filius diaboli dicitur. *Plate super vos*, id est, super gentem vestram ; *tunc incipient dicere*, id est, plebs Israel : *dicitè montibus*, id est, patriarclis ; *collibus*, id est, prophetis. *Dimitte illis*, id est, bibant sanguinem quem effuderint, ut fiant vasa misericordiæ, quæ sunt vasa iræ. *Nesciunt quid faciunt*, et si scirent, Dominum majestatis nunquam crucifixissent : quia per ignorantiam fecerunt. *Hodie mecum eris in paradiso*, id est, qui sequitur Christum, tenebras non habet, sed lumen vitæ. *Joseph*, id est, populus Israel : *aromata, et unguenta*, id est, fides, spes, charitas : *una sabbati*, id est, Evangelium, quod lucescit per noctem veteris Testamenti. Mulieres primæ resurrectionem viderunt : aptum fuit, ut per ipsas prius salus ecurrisset, per quas prius accurrebat mors.

(Cap. XXIV.) *Et ecce duo viri steterunt*, in Matthæo unus angelus, in Marco adolescens, in Joanne duo angeli, in Luca duo viri dicuntur, id est, multa itinera mulierum, et diversæ sunt visiones ; vel in unum, iterum et in una visio et dissimiles sunt narrationes evangelistarum. *Linteamina sola posita*, ostendunt quod non indigent corpora vestimento post resurrectionem ; *secum mirans*, id est, quod derelinquantur vestimenta. *Duo ex illis ibant*, ostendit gentes, quia sic ostensus est illis, qui foris erant, sicut his qui intus erant ; *castellum*, id est, numerum. *Jerusalem*, id est, cælesti ; *stadium*, id est, octava pars de milliario ; *stadia LX* ostendit numerum dierum, in quibus factus est mundus. Nomen castelli Emmaus. *Et ipse finxit se longius ire*, id est, ad gentes ; *et cognoverunt in fractione panis*, et non cognoverunt eum, cum prædica ionem audirent. *Ecanuit ab oculis eorum*, ostendit, quod non possumus tardare in theorica ; *et longius fuit ab eis*, quando non cognoverunt, id est, quia longius possumus manere in actuali vita ; *cum aperiret nobis Scripturas*. — *Pax vobis*, nunc eos congregat in unam pacem. Quare non uno loco surrexit, et ascendit ? quia honor descendit Jerusalem ad gentes. Dominus hic implevit, quod ipse dixit, *Orate pro persequentibus* (Matth. v, 44) ; dimisit.

IN EVANGELIUM SECUNDUM JOANNEM.

(Cap. I.) *In principio erat Verbum*, id est, quia

² Nescio quid de Barabbæ seditione videtur auctor innuere ; sed quoniam non est in promptu locum restituere, ex aliquot hujusmodi quæ intacta reliquimus, de innumeris aliis mendis, quæ castigavimus, argumentum capes.

omnia in ipso inchoantur et finiuntur. Verbum Patris filius apud Deum : quia filius apud patrem aemper est. *Deus erat Verbum*, id est, Deus erat filius; *hoc erat in principio apud Deum* : omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, hæc idola; *quod est, in eo vita erat*, hoc est, quia illi omnia antequam fiunt, vivunt; *vita erat lux hominum*, lux et vita Christus est; *in tenebris lucet*, id est, in populo Judæorum per legem et prophetas : Judæi eum non cognoverunt. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem*, et reliqua; lux vera illuminat nascendo, nutriendo, vivendo, et per gratiam baptismi Spiritus sancti, illuminat scientiam; *in mundo venit, mundum non cognovit*, id est, populus Judæorum; pars aliena, pars aliqua cognovit eum; *in sua venit*, in sua gente secundum carnem; *sui eum non receperunt; quique eum receperunt, dedit potestatem filios Dei fieri* : per fidem ex eo nati sunt per renovationem baptismi, et gratiam Spiritus sancti. *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*, id est, per assumptionem carnis : *vidimus gloriam ejus*, id est, per transfigurationem, et resurrectionem illius.

Post me venit, ostendit, secundum carnem natiuitatem; *ante me factus est*, id est, per ipsum facta sunt omnia; *et qui prior me erat; et de plenitudine ejus nos omnes accepimus* : nascendo, nutriendo, vivendo, gratiam pro gratia, veteris Testamenti gratia novi Testamenti. Item per fidem et charitatem; per litteram legis, vel prophetiam; tres modi per gratiam baptismi gratiam æternam. *Filius qui est in sinu Patris*, id est, in corde, vel in sacramento; *confessus est Joannes*, non esse Christum; *non negavit*, se præcursorem esse Christi. Aliter ostendit novum Testamentum; *et ego nesciebam eum*, ostendit Joannes non scire per baptismum Christi redemptum esse mundum, nam sciebat eum Filium Dei esse, et natum in carne.

Rabbi, ubi habitas? id est, in qua doctrina commoveris, sive doces? *venite*, discite doctrinam meam, quia omnes vult venire ad se; *apud eum manserunt die illo*, ostendunt novum Testamentum, sive vitam præsentem; *hora decima significat vespere mundi* : *in crastinum voluit exire in Galilæam*, id est, post resurrectionem suam ad gentes; *sub fico*, id est, sub legis littera, vel synagoga : *cælum apertum*, id est generi humano; *angelos ascendentes, et descendentes*, id est, in ministerium Christi.

(Cap. II.) *Die tertio nuptiæ factæ sunt*, id est, tertia lex : nuptiæ copulatio Ecclesiæ cum Christo intelligitur; Maria Jesu in nuptiis, ostendit synagogam; Jesus et discipuli ejus, figura Ecclesiæ : *deficiente vino*, id est, defectio litteræ legis. *Nondum venit hora mea*, id est, nondum venit tempus passionis Christi : *sex hydræ, sex ætates* : *in vinum*, Christus : *Architriclinus Joannem ostendit, quod*

¹ Pro ligno erat Libano. Mox alterum ita redundabat ante verba per visum : tum liberabantur erat

ante bibit Joannes passionem, quam Christus : *aquarum factum*, ostendit renationem et veteris Testamentum in novum. Aliter per aquam baptismum Joannis, per vinum passio Christi, item per vinum sanguis Christi, ut ipse ait, *sanguis ejus verus potus est* (Joan. vi, 56). *Bonum vinum servare*, ostendit mysterium : mysteria veteris Testamenti. Per oves vendentes, doctores ostendit, qui dona sacra vendunt; per oves homines simpliciter ostendit. *Flagellum de resticulis*, id est, vindicta pro variis peccatis, unde ejiuntur de Ecclesia. *Jesus non credebat se ipsum illia*, id est, pro parte carnis.

(Cap. III.) *Nicodemus nocte venit ad illum* : per noctem ostendit litteram legis, sive ignorantiam cordis, ut illustraretur a lumine scientiæ Dei. *Scimus quod a Deo venisti*, ostendit eos, qui receperunt Christum per fidem; *Caro nascitur ex carne, et sanguine*, ut vivat corporaliter in mundo, iterum renascitur anima ineffabiliter ex Spiritu sancto, ut vivat in æternum.

Spiritus ubi vult spirat, id est, quem vult illuminat, sicut dicit Apostolus : *Qui enim adhæret Christo, unus Spiritus est* (I Cor. vi, 17). *Vocem ejus audis*, ostendunt illuminationem auris cordis; unde Propheta ait : *Audiam quid loquatur in me Dominus, Deus* (Psal. LXXXIV, 9). *Quod scimus, loquimur, quod vidimus testamur* : quod dicimus, scimus, ostendit per modos locutionis, sive tota Trinitas, vel Christum cum apostolis et prophetis : *Testamur*, id est, testimonium damus; *testimonium nostrum non accipitis*, id est, prædicationem nostram non creditis; Christus de cælo descendit assumenda carnem.

Nemo ascendit ad cælum, nisi Christus; cum arbore, id est, Ecclesia : *sicut exaltatus serpens in deserto*, et Christus exaltatus est in ligno crucis¹; sicut illi percussi a serpentibus, per visum serpentis ærei liberabantur : ita et homo percussus a diabolo, qui credit passionem Christi, liberabitur. *Venit in terram Judæam*, in terram confessionis; *in Enon*, id est, nomen loci, ubi immolaverunt filios et filias suas dæmonis, unde accepit nomen Gehenna; *juxta Salim, quæ interpretatur pacis*, quam vocaverunt Jebus, unde acceperunt nomen Jebusei; *nondum enim erat Joannes in carcere*, ostendit, quia nondum erat consummatio Legis litteræ. *Illum oportet crescere, me autem minui* : qui putabatur esse propheta, inventus est propheta. *Quod vidi et audivi*, secundum divinitatem, hoc testificatur; secundum divinitatem testimonium ejus nemo accepit. Hic totum pro parte ponitur; item creditur, quia Deus verax est.

(Cap. IV.) *Oportebat eum transire per Samariam*, ostendit, sicut prædicavit Judæis, prædicaret et gentibus; *prædium*, id est, agrum; fons ad fluendum, puteus ad potandum : *Fatigatus Jesus ex*

pro liberabantur, nullo aut contrario sensu. Superius alia multa castigantur.

stinere, ostendit veniendum per incarnationem super historiam legis litteræ; per horam sextam fides Samaritanorum intelligitur, qui erant ferventes; *mulier*, id est, synagoga: *haurire aquam*, discere historiam legis litteræ; *petit Jesus bibere*, id est, petere fidem mulieris: *puteus altus*, id est, altitudo mysterii legis; *fons aquæ salientis ad vitam æternam*, id est, prædicatio Evangelii ebulliente ex ore apostolorum, sive credentium. *Quinque viros*, ostendit quinque libros Moysi; *et nunc quem habes, non est tuus*, ostendit librum Josue. *Reliquit hydriam suam*, id est, pristinam conversationem; *abiit in civitatem*, ostendit primitivam Ecclesiam quasi ad gentes, sive ad populum. *Levate oculos vestros*, id est, oculos fidei: *albas messes*, id est, corda fidelium; *qui seminaverunt*, id est, prophetas; *qui metunt*, sunt apostoli. *Mansit apud eos duos dies*, id est, post duo Testamenta tradita Judæis; *abiit in Galilæam*, id est, ad gentes.

(Cap. V.) Illic aliter, qui mortui sunt corporaliter, in futuro audiunt vocem ejus, et resuscitantur. Sicut habet in se vitam, ita et Filius; quod dicitur, *dedi Filio*, hoc est, pro parte carnis. *Qui bona fecerunt in resurrectionem vita*, hoc est, qui seipsum judicat, resurgit; et aliter, qui mortui sunt in peccatis, per conversionem si ei vivunt ad vitam; *Ipsi resurgunt ad judicium*, qui hic male egerunt. Quod dicit, *Non facio a me quidquam*, ostendit pro parte corporis; *sicut audio, et judico*, judicium meum justum est; *non quero voluntatem meam, sed qui misit me Patris*, hic voluntatem suam posuit, pro membris. *Si testimonium perhibeo de me, testimonium meum non est verum*; sicut ait Salomon, *Laudet te alienus, non os tuum* (Prov. xxvii, 2). *Neque vocem ejus audivimus unquam*, ostendit infideles, qui prædicationem ejus non receperunt.

(Cap. VI.) *Ascendit in montem cum discipulis suis*, id est, ad altiorem vitam ascendere tentans; *Philippum*, id est, ad probandum, non ad perdendum. *Quinque panes*, quinque libri Moysi; per ordeaceum, intelligitur asperitas legis litteræ; *sanum multum*, perfectionem populi ostendit; *ne quid pereat de reliquis*, id est, nolite mittere doctrinam ubi non ædificat. *Ascendit solus in montem*, id est, ad Patrem; *descenderunt discipuli ad mare*, hoc est ad gentes: *ascenderunt in navem*, id est, in Ecclesiam. *Tenebræ factæ sunt*, id est, vesperscente mundo, aut impetum persecutionis post ascensionem Christi; *remigantes*, id est, confugientes ad Christum.

Jesus ambulans super mare, id est, calcantem vitia mundi; *turbas ascendentes in navem quærentes Jesum*, ostendit, ut omnes cum proprio labore requirant Christum. Manu dicitur apud Hebræos, unde accepit nomen manna; apud Latinos hoc est panis vivus, sive corpus Christi transfiguratum mysterio. Tribus modis suscitatur homo, id est, de infidelitate ad fidem, de peccato ad penitentiam, in novissima die corporaliter, in resurrectione

nem. *Ego vivo propter Patrem*, ostendunt secundum divinitatem.

(Cap. VII.) *Scenopægia*, id est, fictio tabernaculorum. *Vos ascenditis ad diem festum, ego non ascendo*: vos quibus mundus delectatur, ego non ascendam, quia non sum de mundo. Die festo mediante, *Ascendit Jesus Hierosolymam*, maxime incendente zelo Judæorum; *mea doctrina non est mea*: et si mea, quomodo non mea? mea est, quæ ex ore meo eis procedit; non est mea, quia *quæ a Patre audivi, hæc loquor vobis*. Aliter secundum carnem mea est, sed secundum divinitatem non est mea. *Unum opus feci, et omnes miramini totum hominem sanum feci in Sabbato*, hoc est, totum genus humanum in novo Testamento. *Nolite judicare secundum faciem*, id est, personam hominis nolite accipere. *Nescitis unde sim*, id est, secundum carnem.

Adhuc modicum vobiscum sum, ostendit usque in passionem; *quæretis me et non invenietis*, id est, corporaliter; *et ubi ego sum, vos non potestis venire*, id est, per incredulitatem nisi per fidem. *In novissimo autem die festivitatis*, id est, peracta festivitate Judæorum; *qui sitiit veniat, et bibat*, id est, qui sitiit verbum Dei veniat, et bibat doctrinam Evangelii; *flumina de ventre*, id est, doctrina de corde; *fluent aquæ vivæ*, id est, prædicatio Evangelii, quæ donat perpetuam vitam; *quia Jesus nondum erat honorificatus*, ostendit honorificationem passionis et resurrectionis; *reversi sunt unusquisque in domum suam*, id est, in malitiam suam.

(Cap. VIII.) *Mulier in adulterio deprehensa*, ostendit synagogam, quæ adulteravit legem Moysi, secuta [suppl. est] eam traditionum paternarum, sive Ecclesiam ex gentibus, quæ relinquens Deum, fornicata est cum dæmonibus; *qui adducunt eam in medio*, ostendit Judæos, qui accusatores sunt Ecclesiæ Christi. *Moses mandavit lapidare* (Levit. xx, 10): *tu quid dicis?* tentantes eum pro duabus causis, si dixisset lapidare, dixissent illi, Non facit ille, quod docet, remittite ad nos; si dixisset non lapidari, dixissent: *Contradictor legis est*. *Jesus inclinans se deorsum*, id est, de sedibus paternis in mundum ad redimenda peccata generis humani; *digito scribebat in terra*, ostendit peccata eorum; *derexit se*, ut erigeret eos, qui incedebant in peccatis; *iterum inclinans se, scribebat in terra*, ostendit remissa peccata mulieris; *remansit solus Jesus cum muliere in domo*, id est, cum Ecclesia, in mundo. *Qui sequitur me non ambulat in tenebris*, ostendit non tantum gressus pedum, sed affectum cordis; non in tenebris, id est, ignorantia, neque in tenebris peccatorum; *sed habebit lumen vitæ*, id est, lumen scientiæ, et lumen perpetuum. *Multa habeo de vobis loqui, et judicare*, ostendit, quia si credideritis, multa vos docebo, et si non credideritis, multa loqui ad excusationem vestram.

Ille ab initio homicida erat; quia semetipsum interfecit superbiendo; aliter primum hominem, quem Deus immortalē condidit, et ipsum fecit

mortalem, et per ejus suggestionem occisus est **A** Al-el. *Quis ex vobis arguet me de peccato? Qui ex Deo est, Dei verba audit*, id est, qui intelligit et facit: *Samaritanus es, et dæmonium habes*, hic quod non fuit, nec habere: et quod erat, tacendo consensit. *Ego gloriam meam non quero, est qui querit, et judicet*, Deus Pater: non quero sicut simulators faciunt, et injuste judicant. *Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum; vidit, et gavisus est*: id est, vidit fidem in spiritu, et vidit illum in persona angelorum; *tr. s. vidit, quasi unum salutavit, ubi dixit, Divertite, domini mei, ad domum servi vestri, si inveni gratiam in oculis tuis (Gen. xviii, 2, 3). Amen, amen dico vobis*, est amen geminatus intellectus, verus, sive, fideliter: annuntians novum et vetus Testamentum; *ante Abraham ego sum, de divinitate locus est. Tulerunt lapides, ut jacerent in eum*, id est, lapidea corda habentes; *abscondit Jesus*, ostendit se absconsum a cordibus eorum. *Et exiit de templo*, id est, de populo Judæorum. *Jesus transiit per medium eorum*, id est, abiit ad gentes.

(Cap. IX.) *Vidit hominem cæcum a nativitate, cæcus humanum genus significat. Neque hic peccavit neque parentes ejus, ut intelligas hoc quod dixit neque peccavit: Adam primus creatus, ad videndum malum, clausos habuit oculos; cum transgressus fuit mandatum Dei, apertos oculos tenuit ad malum, et clausit ad bonum. Quid igitur parentes nisi genus humanum, et instigatores vitiorum, aut ipse a vitia significantur? Me oportet operari*, id est, prædicare; *donec dies est*, id est, dum sum in mundo; *veniet nox*, id est, persecutio apostolorum, sive persecutio Antichristi; *nox quando nemo potest operari*, id est, post uniuscujusque exitum. *Expulit in terram*, id est, incarnationem Christi. *Lutum fecit, finivit oculos meos*; ostendit sicut primum hominem de limo terræ formavit, ita per eandem genus huius reformavit genus humanum. *Vade et lava ad natatoria Siloe*, demonstrans baptismum; per parentes intelligitur diabolus seu vitia; *qui dixerunt, Etatem habet, ipse pro se loquatur*, qui noluit hominem confiteri Christum: *hunc nescimus unde sit*, ostendit quia nesciebant ejus divinitatem. *In iudicium ego veni in hunc mundum*, ostendit, qui audit verbum, et recipit iudicium, accepit ad condemnandum; *ut qui non vident, videant*, ostendit gentes, quæ legem non acceperunt: *et qui vident cæci fiant*, id est, Judæi: qui videbant per legem cæci facti sunt, quia non crediderunt in Christum.

(Cap. X.) *Qui non intrat per januam, ostendit episcopos qui per præmia intrant, non per vocationem Dei, sive populi; pastores sunt ovium, qui pro lucro animarum, non pro ambitione sæculi sunt; huic ostiarius aperit, primus ostiarius Joannes*

A Præcursor Christi: scripturæ¹ scriptura divina; *vocat nominatim*, id est, *Novit Dominus qui sunt ejus (II Tim. ii, 19); producit illas*, in doctrinam, sive in regnum; *ante illas vadit*, id est, exemplum quod docuit prius fecit; *præcedit illos in regna cælorum*, sive et omnes doctores boni præcedunt exemplis. *Vocem meam audiunt*, id est, doctrinam; *alienum non sequuntur*, id est, fidem et doctrinam hæreticorum. *Quotquot venerunt fures fuerunt, et latrones*, id est, pseudoprophetæ, qui fuerunt, et erunt tempore antichristi. *Per me si quis intraverit, salvabitur*, hoc est, qui per doctrinam Christi salvabitur, *ingredietur*, per pœnitentiam in Ecclesiam: et egreditur, de præsenti sæculo ad regnum Dei. **B** *Aliter, egredere contra hæreticos expugnandos. Fur non venit, nisi ut occidat et perdat*, isti sunt ordines sacerdotum, qui pro gratia turpis lucri non pro lucro animarum ingrediuntur. *Ego veni, ut vitam habeatis*, id est doctrinam meam; *et abundantius habeatis*, id est, vitam æternam: *mercenarius*, est qui pro lucro terreno docet; *vidit lupum, et fugit*, id est, diabolus, vel hæreticum. *Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili*, gentes ostendit; sit *unus pastor*, id est, Ecclesia, et Christus: hic lapis angularis inter medium parietem, qui fit utraque unum.

Potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum sumendi eam: ostendit pro parte carnis. *Pater quod dedit mihi majus est omnibus*, ostendit Christum, vel Spiritum Dei majorem esse omnibus operibus sæculi. *Ego dixi, Dii estis*, tribus modis dicitur, id est essentialiter, qui semper est, id est, Deus; nuncupative, dii estis; false deos dicit dæmones, sive idola. *Abiit trans Jordanem*, id est, ad gentes, *ubi Joannes primum baptizans, et mansit ibi*, ostendit Ecclesiam.

(Cap. XI.) Lazarus figurat Judæos, quia Judæi nisi mi erant a fide Christi; Martha et Maria doctrinam bonorum Judæorum ostendit. *Hæc infirmitas non est ad mortem*, ostendit, quia qui mortui sunt hominibus, Deo vivent. *Mansit ibi duos dies*, id est, duo Testamenta. *Eamus iterum in Judæam*, reversam fidem in Judæos per Eliam et Enoch in finem mundi: *Duodecim horæ sunt dies*, dies Christus est; duodecim horæ, duodecim apostoli; *si quis ambulaverit in die non offendit*, in die, id est, in doctrina Christi, aut apostolorum, non offendit in peccato; *quia lucem hujus mundi videt*, id est, Christum per scientiam videt. *Si quis ambulaverit in nocte, offendit*, per noctem intelliguntur tenebræ peccatorum, sive ignorantia cordis. *Non eram ibi*, ostendit præsentiam carnis; sciebat mortuum esse, id est, quia omnia novit: 1º in domo archisynagogi (Marc. v, 41), 2º filium viduæ in portam civitatis (Luc. vii, 14), 3º Lazarum de monumento; in domo, id est in corde: in portâ,

¹ Fortasse secundus, nempe ostiarius, pro scripturæ legendum est. Pro *vocat nominatim*, erat nullo sensu vocati nominati; que nos obliet, occasione

accepta, monemus, sexcenta enim alia ejusmodi taciti castigamus.

id est, in ore : in monumento, id est, opere : per eadem moritur homo, et per easdem resuscitabitur. *Martha, ut audivit quia Jesus venit, obviavit ei* : hic Martha significat Ecclesiam, quæ obviavit Christo per fidem; *Maria domi sedebat*, contemplationis vitam ostendit. *Qui credit in me, et mortuus fuerit, vivet* : sive corporaliter, sive in peccatis per poenitentiam; *omnis qui vivit, et credit in me*, qui hic in bonis operibus vivit in Christo : non morietur in æternum. — *Lacrymatus est Jesus*, ostendit sicut verus Deus, et verus homo exemplum compassionis; *ligatis manibus et pedibus*, ostendit vincula peccatorum; *faciem sudario ligatus*, id est, velamen super corda Judæorum; *solvite illum*, id est, per prædicationem fidei. Judæi quanto majora signa videbant, tanto magis obæcæbantur. *Tollent locum et gentem*, locum Hierosolyman possident Romani et gentes, quæ dispersæ sunt per regiones. Princeps causas dixit, *expedit unum hominem mori, quam tota gens pereat*, quia ministerium Dei habebat præ manibus et Spiritum Dei, hoc locutus est; *ut filios Dei, qui divisi erant, congregaret in unum, in toto mundo*.

(Cap. XII.) *Martha ministrabat*, ostendit activam vitam. *Lazarus discumbens cum Jesu*, significat Ecclesiam; *Maria accepit libram unguenti* : ita et totus mundus quod intelligitur, corda fidelium. Per unguentum odorem confessionis : Maria Ecclesiam significat; *Unxit pedes Jesu*, id est, per confessionem poenitentiam; *domus repleta est ex odore unguenti*, ita et totus mundus repletus est de passione et resurrectione Christi. *Ut audivit turba, quod Jesus venisset, acceperunt ramos palmarum, obviam Jesus exierunt*, ostendit, quia iras secundum adventum post resurrectionem rapiuntur in æra cum Domino. *Invenit asinum*, per asinum populum gentilitium ostendit; *sedit super eum*, id est, per confessionem fidei. *Noli timere, perditionem tuam; quia Salvator tuus venit, filia Sion*, ostendit congregationem fidelium ex Judæis et gentibus. *Totus mundus post eum abiit*, quia per passionem et resurrectionem suam totum mundum de peccato redemit; et secutus est eum. *Accesserunt ad Philippum, et rogabant, ut viderent Jesum*, ostendit gentes per prædicationem apostolorum conversas ad fidem; *granum tritici*, figuram Christi tenet : *si morium fuerit*, multa grana afferit : sic et Christus ¹... multiplicavit Ecclesiam suam.

Clarificavi, et iterum clarificabo, id est, clarificasti illum in resurrectione Lazari, iterum clarifica illum in sua resurrectione; *princeps mundi mittitur foras*, id est, diabolum ejectionem de potestate mundi per passionem crucis. *Ambulate dum lucem habetis*, id est, dum Christum corporaliter et spiritualiter vobiscum habetis; *ne tenebræ vos comprehendant*, id est, tenebræ ignorantie et persecutiones peccatorum. *Abscondit ab eis*, id est, corporaliter, sive

spiritualiter. *Domine, quis credidit auditui nostro* (Isa. LIII, 1)? quis pro raritate ponitur, sive pro difficultate; auditus, fides est, quam per Spiritum sanctum audivimus; *Brachium Domini, Filius Dei est, cui revelatum est* (Ibid.), id est, aliqua pars, ex Judæis revelatum ex gentibus, id est, *qui credit in me*, non solum secundum humanitatem, sed secundum divinitatem, aliter non solum in me, sed et in Patre, *quia ego in Patre, et Pater in me. Qui videt me, videt qui me misit*; ac si aperte dixisset, Qui vidit me verum hominem esse, et credit, me verum Deum esse, videt et Patrem secundum divinitatem. *Non veni ut judicem, sed ut salvificem mundum*, ostendit, quod per effusionem sanguinis redimeret mundum.

(Cap. XIII.) *Dilexi vos*, quia eram in mundum; *usque in finem dilexit* : exemplum dedit, ut omnes in Dei veritate permanent usque in finem. *Cena facta*, ostendit passionem Christi. Sicut post cenam prandium non sit : sic Christus postquam semel passus est, non ostendit se iterum passurum; *surgens a cæna*, ostendit passionem nostram, resurrectionem, sive ascensionem; *Ponit vestimenta sua*, ostendit, quia deponenda erant vestimenta ejus ad crucem.

(Incipit capitulatio.) — *Accipiens linteam, præcinxit se linteo*, id est mortificatio ipsius; *mittit aquam in pelvum*, ostendit gratiam baptismi; *cœpit lavare pedes discipulorum suorum, et extergere linteo*, per lavationem pedum, baptismum apostolorum intelligitur, per extersionem lintei ostendit per passionem Christi extersionem peccatorum. *Non lavabis pedes mihi in æternum*, pavore perterritus dicebat : *si non laverote, non habebis partem mecum*, ostendit, qui non est lavatus per baptismum, et per confessionem poenitentiam, non habebit partem apud Dominum; *accepit vestimenta sua*, iterum ostenditur, quod revertetur ad Judæos in finem mundi; *non est servus major domino suo, neque apostolus eo major, qui misit illum*, id est ego patior, et vos patimini. Aliter, si ego me humilior usque ad vestigia vestra : ita et vos humiliatæ vos omnibus : *levabit contra me calcaneum*, id est, calcaneum extrema pars membri est. *Et per buccellam introivit in eum Satanæ*, id est, sicut Apostolus ait, *quod indigne accipit corpus Domini, et sanguinem ejus, judicium manducat et bibit* (I Cor. XI, 29). *Præceptum novum do vobis, ut et diligatis invicem*; in Vetere dicitur, *Diliges amicum, et odio habebis inimicum* (Levit. XIX, 18). Dominus dicit, *Diligite inimicos vestros* (Matth. V, 44) : hoc est præceptum novum.

(Cap. XIV.) *Non conturbetur cor vestrum*, hic prædicat apostolis de passione sua : *credite in Deum, et in me credite, quia Filius Dei sum. Credite, in domo Patris mei*, id est, in Ecclesia, *mansiones multæ sunt*, id est, sicut in uno homine sensus divisus est : ita in Ecclesia, quæ est corpus Christi, gratiæ multæ sunt. *Vado parare vobis lo-*

¹ Supple morte sua, aut quid simile : vacat in originali spatium.

cum, id est, parabo vobis vitam, sicut Apostolus : *A Advocatum habemus apud Patrem, qui interpellat pro nobis (I Joan. II, 1). Ego sum via et veritas, et vita*, via sine errore Christus est, veritas sine falsitate, vita sine morte ipse est.

Amodo nostis eum et vidistis eum, id est, quem cognoverunt oculis corporis, et cognoverunt oculis cordis, secundum divinitatem per illustrationem Spiritus sancti : *majora horum facit*, id est, quia Christus per sibiham mulierem sanavit : apostoli vero per umbram infirmos curabunt. (*Explicit Passio*).

Rogabo Patrem meum, et alium Paracletum dabit vobis : per bis spiritum acceptum dilectio Dei, et proximi intelligitur ; *spiritum veritatis, quem mundus accipere non potest*, id est, qui mundum diligit, non accipit illum ; *non relinquam vos orphanos*, id est, non relinquam vos secundum divinitatem ; *in illa die cognoscetis*, id est, in futuro, sive in resurrectione Christi. *Ego in Patre*, id est, secundum divinitatem ; *vos in me*, quia membra mea estis ; *et ego in vobis*, id est, in dilectione cordis vestri ; *manifestabo ei meipsum*, id est, credentes in divinitatem ; *mansionem apud eum faciemus* : sicut ipse ait, *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum et ego*, et reliqua (*Matth. XVIII, 20*) ; *pacem meam do vobis*, id est, sicut ego patienter suffero omnia, et vos patientiam habeatis ; *pacem meam relinquo vobis*, id est, sicut ego passus sum, ita et vos patiemini ; *non sicut mundus dat pacem, ego do vobis*, mundus interruptam pacem dat, Deus æternam dat ; *venit princeps mundi ad me, nihil in me invenit*, id est, diabolus venit ad crucem, et in Domino non invenit peccatum : quæsit capere, captus est ab eo ; *sicut præcepit mihi Pater, sic facio*, misit illum Pater, ut sanguinem suum sunderet pro genere humano, et ita fecit.

(*Cap. XV.*) *Ego sum vitis vera*, unde perfluit sanguis, et aqua ; *Et pater meus agricola est*, id est, cultor Ecclesiæ ; *vos palmites*, id est, apostoli sive filii Ecclesiæ ; *sicut palme non potest a se fructum ferre, nisi manserit in vite*, sic et unusquisque non fert fructum, nisi manserit in Christo.

In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum primum afferatis, id est, sicut prædicationem ego et passionem fructificavi, ita et vos facite ; *sicut dilexit me Pater, et ego dilexi vos*, id est, sicut misit me Pater prædicare, et pati, et ego mitto vos ; *majorem charitatem nemo habet*, et reliqua, dilectio fortior est morte (*Cant. VIII, 6*) ; ego per dilectionem patior pro vobis, et vos patimini pro Ecclesia ; *omnia quæ audivi a Patre meo nota feci vobis*, id est, præcepta Evangelii ; *elegi vos de mundo*, id est, de mundanis actibus ; *non estis de mundo*, id est, quia non diligitis mundum : ut ait Salomon, *Talis est mulier adultera, quæ cum comederit, tergit os suum, et dicit, Non sum operata malum (Prov. XXX, 20)* : figurat Ecclesiam ex gentibus, quæ per confessionem abstersit se de immunditia

peccatorum : *ab initio mecum estis*, id est, ab initio prædicationis.

(*Cap. XVI.*) *Si ego non abiero, Paracletus non venet ad vos : cum venerit Paracletus, arguet mundum de peccato*, id est, qui non credit in me, credat per prædicationem Evangelii ; *de judicio autem, quia princeps qui iudicatus est ; arguet de peccato*, id est, ut per prædicationem vestram convertantur ad pœnitentiam ; *de justitia*, ut sicut diligit proximum, diligit et Deum ex toto corde ; *de judicio, ut Quidquid vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis : hæc enim est lex et prophetæ. (Matth. VII, 12.)*

Modicum non videbitis me, id est, dum jacui in sepulcro ; *modicum iterum, et videbitis me*, id est, per resurrectionem : *venit hora quando non in pro-verbis loquar vobiscum, sed palam de Patre manifestabo vobis*, id est, per resurrectionem ; *in illa die in nomine meo petetis*, id est, quia ascendo ad Patrem, resurgendo per potestatem. *Pater diligit vos*, quia diligitis me : *relinquo mundum et vado ad Patrem*, id est, per præsentiam corporis, nam secundum divinitatem non relinquit mundum ; *pressuram habetis*, id est, a mundanis hominibus tribulationem ; *ego vici mundum*, id est, alligavi fortem in mundo, qui est diabolus.

(*Cap. XVII.*) *Venit hora, Pater, ad clarificare filium tuum*, id est, per resurrectionem ; *ut filius clarificet te*, id est, per filium convertantur, et credant ; *ego te clarificavi super terram*, id est, notum feci omnibus apud te ; *manifestavi nomen tuum hominibus*, ostendit, quod secundum divinitatem cum Patre erat, et corporaliter in terra ; *quos mihi dedisti de mundo tui erant*, in præsentia ab initio tui erant ; *michi eos dedisti*, id est, ad docendum ; *et sermonem tuum servaverunt*, id est, in fide permanserunt. *Ego pro eis rogo, non pro mundo*, quia scit Deus, qui sunt ejus ; *omnia tua mea sunt, et mea tua sunt, et clarificatus sum in eis*, id est, in iisdem gentibus manifestatus sum, id est, quia crediderunt in me : in mundo sum corporaliter, et in mundo non sum corporaliter ; *et pro eis sancifico meipsum*, id est, per martyrium et resurrectionem ; *ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis*, id est, præcepta divina.

(*Cap. XVIII.*) *Exiit cum discipulis suis trans torrentem Cedron*, ostendit impetum persecutionis. *Iterum transiens Jesus cum discipulis suis*, id est, de mundo ad Patrem, et de Judæis ad gentes. *Venerunt cum laternis et faculis*, id est, ipsi sibi accenderunt lumen pœnale ; *adduxerunt eum ad Annam*, Anna gratia Dei interpretatur, qui gratia Dei acceperat principatum sacerdotis ; sed illa visa est ostiaria, quæ introduxit Petrum in atrium, significat primitivam Ecclesiam ; exprobravit eum, quia Dei Filium se esse dixisset, certe, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accepit. (*Philipp. II, 6, 7*).

(*Cap. XIX.*) *Jesus bajulans crucem suam ; exem-*

plum dedit sicut ipse dixit : *Qui vult post me venire, A abneget semetipsum, et reliqua (Matth. xvi, 24)*; duo latrones crucifixi erant cum Jesu; qui permansit unus in perfidia sua, ostendit Judæos; qui confessus est, significat gentes; *scriptum erat in titulo rex Judæorum*, id est, rex confessorum. *Fecerunt quatuor partes de vestimentis Jesu: quatuor milites*, id est, quatuor evangelistæ; *vestimenta divisa*, id est, prædicationem, incarnationem, passionem, et resurrectionem, quæ prædicaverunt in quatuor partibus mundi. Tunica autem inconsutilis desuper contexta, ostendit quia divinitas in Patre et Filio inseparabilis est: *Non scindamus eam, sed sortiamus de illa, cujus erit*, ostendit, quia viri catholici non scindunt unitatem divinitatis.

Mulier, ecce filius tuus: discipulo, ecce mater tua: hic virginem commendavit, ut incorruptam servaret: *non fregerunt crura Jesu*, id est, quod figuratum ante fuerat, per agnum in Ægypto; non crudum, nec coctum aqua, sed assum tantum igni (*Exod. xii, 9*), ostendit passionem Christi: baculum in manu, ostendit crucem Christi, de mundo ad Patrem: *Non comminuetis ex eo*, ostendit, ut non fieret infracta crux Christi: *Lancea latus ejus punxerunt, ut impleretur Scriptura: viderunt in quem pupugerunt. Exiit sanguis et aqua*: sicut ex latere Adæ sumpta est Eva, ita ex latere Christi exiit redemptio Ecclesie: per sanguinem remissio: per aquam baptismum.

(Cap. XX.) *Duo discipuli currentes, Petrus et Joannes*, ostendit duos populos currentes, Judæos per legis litteram, gentes per legem naturæ. *Joannes præcurrit citius, vidit linteamina posita, et non introiit*: Judæi per Legem et Prophetas viderant Christum venturum, et adventum ipsius non receperunt. *Venit Petrus sequens eum: vidit linteamina, et introiit*, ostendit gentes, quæ in adventum Christi, sive doctrinam illius: per linteamina incarnatio Christi intelligitur; per sudarium mysterium divinitatis intelligitur; sudarium non cum linteaminibus, sed separatim in unum locum involutum, ostendit, quia divinitas longe est remota a sensibus humanis, in unum locum, qui sunt universalis; tunc introiit et alius discipulus, qui prius venerat ad monumentum, ostendit Judæos reversos ad fidem in finem mundi; angeli sedentes ad caput, et ad pedes, ostendit initium, et finem.

Dixit Maria, nescio ubi posuerunt eum, ostendit secundum carnem; diligebat mundum, et per fidem credebatur: quod dixit Maria, ostendit cogitationem vocis, quia per dilectionem proximi cognoscit homo Deum; *dixit Jesus, noli me tangere*, id est, in corde tuo; *tibi non ascendi*, per divinitatem.

(Cap. XXI.) Discipuli piscantes totam noctem nihil ceperunt; piscatores doctores veteres, in nocte ostendit ante adventum Christi nullos ad perfectionem per prædicationem legis veteris venisse. *Mane autem facto*, ostendit factum adventum Christi; *mittite in dexteram partem*, id est, mittite prædicationem in gentibus. *Erat enim Petrus nudus*, id est, nudi erant a fide Christi: *tunica succinxit se*, fidem Ecclesie; *misit se in mare*, id est, in fluctuationes, et amaritudines mundi per dilectionem Christi; *alii discipuli navigio venerunt*, id est, in Ecclesia, fluctuationem mundi calcantes; *viderunt prunas, et pisces, et panem positum*, per pisces ostendit fidem, per prunas calorem charitatis, per panem verbum divinum; *trahentes rete in terram*, per littora ostendit finem mundi: *plenum magnis piscibus*, id est, plenitudo et magnitudo Ecclesie; per remissionem peccatorum: per tres, ostendit Trinitatem: *indivisum rete et non scissum*, id est, Ecclesiam in futuro incorruptam; *manducavit Jesus post resurrectionem*, ostendit veram incarnationem corporis, ut credentes crederent.

Dixit Jesus, Simon Joannis, amas me? ostendit, sicut ter negavit, ut ter confiteretur fidem Trinitatis: *pasce oves meas*, id est, in Ecclesia: *ingressus Jesus januis clausis*, ostendit quia clausis ingressus est januis uterum (sic et omnes sancti post resurrectionem induunt spiritale corpus, ubique sine metu ingredi possunt), unde integer, et incorruptus matrimonio: tres testificant hanc sententiam.

Discipulus, quem amabat Jesus: secunda virtus est, quod fecit Jesus in Cana Galilee, vinum de aqua expressit (*Joan. ii, 7*): *opus paratum* virginitatem Joannis ostendit, quia illi sponsa conjuncta est; testimonium, quo commendavit Jesus matrem suam Joanni. Maria Ecclesiam figurat, Joannes principatum, sicut fuit Joannes virgo matrimonio, sic fuit incorruptus et morte; Joannes genealogiam de divinitate narrat, nam alii de homine narrant: de divinitate Joannes, dicit, *In principio erat Verbum*. Iste jacebat super pectus Jesu, et scientia divinitatis, quæ fuerat in pectore Jesu, ascendit Joanni de conjunctione duorum pectorum. Insita arbor in altera, facit fructum arboris alterius, in qua plantatur. Si secundum ordinem canonis iste liber Matthæo præmittendus esset: et quod in novissimam positus partem, est quia terra primum sanctificata est, deinde aqua, et postea novissime ignis, quia clarior est, subtilior: item in similitudinem duarum legum, id est, vetus et nova: vetus prius tradita erat, nova tamen clarior est, et major, quia de cælestibus discernit, et abundantior ea, quod ad Evangelium Joannis pertinet ex supra dictis.

COMMENTARIUS IN EVANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

PRÆFATIO.

*Omnis scriba doctus in regno cœlorum, similis A est homini putrifaniliis, qui profert de thesauro suo nota et vetera (Matth. xiii, 52). Ego vero similis pauperulæ viduæ, duo minuta in gazophylacium mittenti, discentibus meis pauperulis, ac de paupere paupera sperantibus salimenta: has de mensa divitum mitto micæ, quas catuli mei avide cum Syrophœnissa flagitant. Porro anxiosa, aurum et argentum, lapides pretiosos minime habens: pelles scilicet hyacinthinas de cœlestibus, non de terrestribus offeram: si potuero de naturis, id est, de Marci evangelistæ historia, vel mystico intellectu, ut majores mei tradiderunt, Deo adjuvante, intimare curabo. Quem ideo evangelistam tractantes intactum, ut puto, prætereunt; quia eadem pene, quæ Matthæus B narrat: licet in propriis quibusdam sint distincti testimoniis; ut ala alterius, alim alterius tangat animalis; et rota rotam eadem sequatur via; et ut versis invicem vultibus, sese sancta contueantur animalia. In primo canone Marcus, cum Matthæo, Lucaque comitatur et Joanne. In secundo, cum Matthæo et Luca. In quarto, cum Matthæo et Joanne. In sexto canone velut in vecte duo annuli, Matthæus semper conjungitur, et Marcus: id est, in quadraginta et septem capitulis. In octavo canone cum Luca comitatur, id est, in tredecim capitulis. In propriis vero, quæ maxime utunque explanare dispono, decem et octo incedit speciatim capitulis: quæ simul omnia ducenta et triginta C quinque sunt capitula. Marcus Evangelista Dei, Petri discipulus, Leviticus genere, et sacerdos, in Italia hoc scripsit Evangelium. Qui initium Evangelii sui de vocibus prophetarum præsumens; Præcursorem Christi Joannem, Malachiæ, id est, angeli testimonio comprobans, Verbum caro factum, voce Isaïæ designans, principium evangelicæ prædicationis instituit; et invenit in verbo vocis, quod in consonantibus, id est, in genealogiis Dei et hominis perdidit. Unde totus in primis a perfectione Christi ætatis prædicare inchoat; nec laborat in nativitate infantuli, qui loquitur de perfectione filii Dei. Sed et jejunium numeri legalis, repulsam diaboli, ministerium angelorum profertens, magna in brevi comprehendit. Qui primus Alexandriæ fuit episcopus; cujus per singula opus fuit scire, et Evangelii in se dicta disponere, et disciplinam in se legis cognoscere, et divinam in carne Domini intelligere naturam. Qui seminat post Matthæum; qui fremit, ut leo; qui volat, ut aquila; qui dicit, ut homo; qui immolat, ut sacerdos; qui irrigat, ut flumen; qui florescit, ut ager; qui fervet, ut vinum: Christus etenim de quo loquitur, homo nascendo, vitulus moriendo, leo surgendo, aquila est ascendendo. Quatuor sunt qualitates, de quibus sancta Evangelia contextuntur: præcepta, mandata, testimonia, exempla. In præceptis justitia; in mandatis charitas; in testimoniis fides; in exemplis perfectio consistit. Ut sunt hæc præcepta: *Tunc Jesus præcepit discipulis suis duodecim: In viam gentium ne abieritis, et reliqua (Matth. x, 5)*; hoc est, divertere a malo. Mandata autem hæc sunt, quibus dicitur: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem (Joan. xiii, 34)*; hoc est, facere bonum, et charitatem implere. Testimonia sunt, quæ in ore duorum, vel trium testium stant. Ut est illud: *Joannes testimonium perhibet de me, sed habeo testimonium majus Joanne. Pater ipse, qui in me manet, testimonium perhibet de me. Et ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me: et ego testimonium perhibeo veritati (Joan. v, 36)*. Exempla vero sunt, quibus Jesum imitantur, dicentem: *Discite a me, quia mitis sum, et reliqua (Matth. xi, 29)*. Et: *Estote perfecti, id est, misericordes, sicut et Pater vester cœlestis perfectus est (Matth. v, 48)*. Et alibi: *Exemplum enim delli vobis, ut et vos ita faciatis (Joan. xiii, 15)*. Has quatuor qualitates Psalmographi versus concinunt, dicentes: *Præceptum Domini lucidum illuminans oculos (Psal. xviii, 9)*. Historiam maxime præcepta continent. Et alibi: *Latum mandatum tuum nimis (Psal. cxviii, 96)*. Quia qui diligit proximum, totam legem implevit. Item, *Testimonia tua intellexi (Ibid. 95)*: non est enim omnium testimonia intelligere. Unde alias dicit: *Testimonium Domini fidele (Psal. xviii, 8)*. Quia potius fide animi, quam oculis carnis testimonium indiget. Quarto: *Judicia Dei vera, justificata in semetipsa (Ibid. 10)*; id est, ut sic sint judiciorum exempla nostrorum justificata, sicut in judiciis Dei comperta habemus. Unde idem videns alio loco, ait: *A judicii enim tuis timui (Psal. cxviii, 120)*. In quo enim iudicio iusticia erimus, iudicabitur de nobis (Matth. vii, 2). In his quatuor qualitatibus sunt, timor, fides, spes, charitas. Timore namque incipimus, fide servamus, quod incipimus, spe erigimus, charitate consummamur. *Finis enim præcepti, est charitas (I Tim. i, 5)*. Hi sunt quatuor menses quos Christus ante messem prædixit, dicens: *Nonne quatuor menses sunt usque ad messem (Joan. iv, 35)*? Ut et nos*